

Pekela 400 jaar op de kaart

0 1

Drents
Groningse
Dagbladen

Vrijdag
18 juni
1999

Groninger
Dagblad

Oude kaart van de Pekela's uit 1851. Op vroegere kaarten zijn de plaatsen nog nauwelijks te vinden. De hier afgebeelde kaart is meer dan anderhalve eeuw oud en onderdeel van de Topografische en Militaire Kaart van het Koninkrijk der Nederlanden (TMK).

Pekela viert het hele jaar feest. De festiviteiten vinden plaats vanwege het vierhonderd-jarig bestaan van deze Veenkoloniale gemeente. In deze bijlage van het Groninger Dagblad maken we een geschreven reis door de geschiedenis van Pekela, voeren we u langs karakteristieke plekje, staan we stil bij opvallende zaken en krijgen elf columnisten de gelegenheid Pekela op hun manier te belichten.

Koningin Juliana kneep haar neus dicht toen ze langs het Pekelder Hoofddiep liep. Alles over stank, discussie, demping en uiteindelijk reconstructie van het diep. De levensader van Pekela op pagina 11.

Het raadsel van de Pekelder identiteit wordt op pagina 10 ontrafeld. Maken oude kaas en jonge kaas samen superkaas. Kortom, het karakter van Oude Pekela en Nieuwe Pekela naast elkaar gelegd.

Pekela en de geschiedenis van de kartonindustrie. Op pagina 8: Wat zou Pekela zijn zonder de kartonindustrie? En natuurlijk Fré Meis. Oude Pekela was Fré Meis en Fré Meis Oude Pekela.

Een wandeling langs het Pekelder Hoofddiep levert een rijkdom aan architectuur op. Op pagina 3 een verhaal over Pareltjes aan het diep. Ware kunststukjes van baksteen. Hoekig, rond of gewelfd.

Rome had Romulus, Pekela Feiko Clock

0 3

Drents
Groningse
Dagbladen

Vrijdag
18 juni
1999

Vader

◀ Het Pekelder Hoofddiep met langs het water de Hendrik Westersstraat met links op de achtergrond de karakteristieke arbeidershuisjes.

▼ De Pekelder architect J. Kruijer was een bouwmeester die allerlei stijlen door elkaar mengde. Hij tekende onder meer voor deze fraaie woning aan de A. Reindersstraat A 103 in Nieuwe Pekela.

■ Hoeveel zijn er? Dorpen en steden die een vader of een moeder hebben. Plaatsen waarvan het ontstaan met één of meer namen is verbonden. Rome had natuurlijk Romulus, je hebt Sint-Petersburg als kind van die ene Tsaar. Je hebt Wildervank en je hebt de Pekela's. Oude- en Nieuwe Pekela, lang en smal gelegen aan het water van het Pekelderdiep. Zeg Pekela en je zegt Feiko Clock. Hij geldt als de vader aller Pekelders. Een Fries, die aan het begin van de zeventiende eeuw de verveningen leidde, die vocht tegen de stad Groningen en vol van geldzorgen zijn laatste adem uitblies. Het was geen gemakkelijk leven, dat van Clock, maar het zijn juist de ongemakkelijke levens die legendevorming veroorzaken.

Door Marcel Looden

Legendes zijn vrijwel altijd in nevelen gehuld en die nevels bedekken ook Feiko Clock. Was hij de stichter van Pekela, was hij de eerste vervener? Tjakkoborgesius, in de vorige eeuw burgemeester van Oude Pekela, schreef dat in 1599 vijf Hollandse Friezen, onder wie Clock, naar de Pekel-A kwamen

en veengrond kochten. „Zij begonnen met veel ijver de Pekel-A te verdiepen en navigabel te maken”, schrijft de burgervader.

Wetenschappelijk onderzoek in deze eeuw heeft echter duidelijk gemaakt dat Feiko Clock vermoedelijk pas in 1604 in Leeuwarden of omgeving werd geboren en pas kort voor 1630 aan de boorden van de Pekel-A actief werd. Zo staat het in het Jaarboek Groninga van 1987. Het waren dus andere Friezen, vermoedelijk de heren Tjabbens, Van Gorcum, Wijtzes en Jansens, die als eersten grote veengebieden van de eigenaren, burgers van Winschoten, kochten en langs de Pekel-A aan de slag gingen. Toen Clock op jonge leeftijd naar Oost-Groningen kwam en in 1628 een stuk veenland kocht, was de veenkolonie Pekela dus al daar.

Arbeiders

Hij was misschien niet de eerste, hij stuwde het gebied wel omhoog. Hectare na hectare veengebied kocht hij. Steeds meer arbeiders kreeg hij onder zich. Dagelijks werd het veen afgegraven en vervoerd naar al die huishoudens, die het als brandstof gebruikten. Clock liet bij het water woningen voor zijn werknemers bouwen, de eerste arbeidershuisjes, ook wel 'kamers' genoemd. Hij breidde zijn gebied steeds verder uit en raakte, zo wil het verhaal, in conflict met boeren uit Meeden. Deze ergerden zich aan de expansiedrift van de Pekelders. Het zou zelfs tot gevechten zijn gekomen. Het zouden de vrouwen van Meeden zijn geweest, die een verzoening tot stand zouden hebben gebracht.

Hij was een onvermoeibaar ontginner en hij en zijn vrouw Teetske Boelens moeten het goed hebben gehad. Hij was een 'grote jongen' in Pekela, maar er was nog een grote en machtige: de stad Groningen. De Stadgers waren de baas in het Oldambt en kwamen na 1635 in botsing met Clock. In dat jaar verkocht de laatste een groot deel van zijn venen aan de stad. Hij mocht wel over een periode van tien jaar het gebied blijven afgraven en de opbrengsten van die werkzaamheden incasseren. Uiteraard diende wel een huurprijs aan de Stad betaald te worden. Later kreeg hij ook toestemming de venen aan derden te verhu-

ren. Wat bracht hem tot die transactie? Was het economisch gewin dat hem dreef? Of was het zo, dat de stad hem tot de verkoop had gedwongen door het vervoer van het veen door het Oldambt te verbieden. De geschiedsonderzoekers verschillen van mening. Als altijd.

Feit is dat Clock enige jaren later in grote financiële problemen verkeerde. Hij had geld gestoken in de verbetering van de Pekel-A en in een verlenging van de waterweg naar Winschoten, maar die werkzaamheden verliepen niet naar wens. Hij moest extra kosten maken en kon zo de huur aan de Stadgers niet betalen. Er ontstond zich vervolgens een enorme juridische strijd.

Rechtszaak na rechtszaak werd gevoerd, op een voorstel volgde een tegenvoorstel. Ook toen sleepten dergelijke kwesties zich al oneindig voort.

In 1646 deed de rechter eindelijk uitspraak en werd Clock schuldig bevonden en gesommeerd een regeling met de Stad te treffen. De ontginner werd gedwongen het veen, dat nog zijn eigendom was, ook aan zijn tegenstanders af te staan. Clock toonde zich nog niet verslagen, bleef doorgaan met ontginnen, kocht zelfs nog eens land van de Stad, maar stierf in 1653 met achterlating van forse schulden. De boerderij, die hij zijn vrouw naliet, moest zelfs worden verkocht.

Zo verliep het publieke leven van Feiko Clock. Het was het le-

ven van een harde werker, die meehielp een jonge veenkolonie groot te maken, maar die ook erg veel hinderpalen op zijn weg tegenkwam. De laatste jaren verliepen moeizaam en gaven nu de indruk van een mislukt leven. Maar uiteindelijk overweegt toch datgene, dat hij tot stand bracht. En hij bracht veel tot stand en op basis daarvan eren de Pekelders van 1999 hun 'vader' nog immer.

We weten nu dat Feiko Clock niet de echte vader was, dat vier Friezen hem voor waren en dat er wellicht nog eerder ook anderen waren, nu nog verborgen onder het stof. Maar Feiko Clock heeft de tand des tijds overleefd en dat doen alleen de groten.

Pekela toen en nu

Pareltjes aan het diep: Het is hier net België

■ NRC Handelsblad, een avondblad uit het westen van het land, kon het weer eens niet laten om over dat Hoge Noorden te schamperen. In september 1990 schreef dat blad: „Wat bezielt iemand om met een kampeerbus door de Groninger Veenkoloniën te gaan reizen? Het is een trieste uithoek van Nederland, waar lange kanalen eindeloos door kale aardappelvelden snijden, waar de luchten grijzer zijn dan in de rest van het land, waar de wind venijniger blaast en de regen ijziger aanvoelt. Voor zijn plezier gaat niemand naar de Veenkoloniën.”

De Noordhollandse kunstenaar Erna van Mondfrans dacht daar anders over en reisde langs het rijtje Groninger plaatsen dat zij eind jaren dertig op school had geleerd en belandde zo in Oude- en Nieuwe Pekela. Ze ontdekte langs de kanalen een rijkdom aan architectuur en schreef er een boekje over 'Parels langs het Pekelderhoofddiep'. Haar trof vooral de helrode Groninger baksteen. De architecten uit het begin van de jaren twintig leefden zich in de hoogtijdagen na de Eerste Wereldoorlog uit in expressieve vormen. Het ging Groninger boeren en verveners voor de wind en dat wilden ze weten ook. De bouwmeesters van toen zoals de plaatselijke architect Jan Kruijer lieten zich niet onbetuigd en mengden allerlei stijlen door elkaar, vaak Amsterdamse School met een eigen variant. Ze metselden maar raak, hoekig, rond, gewelfd. Ware kunststukjes van baksteen verzezen, wat Van Mondfrans deed opmerken: „Het is hier net België.”

Eén van die 'pareltjes' aan het kanaal is het pand aan de A. Reindersstraat A 103 in Nieuwe Pekela. Een klassiek voorbeeld van veenkoloniale architectuur. De huidige bewoners Jan en Jantje Mik hebben gelukkig het huis van Kruijer uit 1923 intact gelaten en alleen van binnen hier en daar wat verbouwd. „Als je buiten iets vernielt, verniel je de ziel van het huis.”

Oude- en Nieuwe Pekela zijn van die plaatsnamen die niet onmiddellijk de meest bloemrijke en blijmakende associaties opleveren. De historie van de Pekela's verklaart dat ook een beetje.

Toen destijds een handjevol Friese ondernemers het initiatief namen om het veen aan weerszijde van de Pekel Aa af te graven, werden zij daarin gedwarsboomd door de stad Groningen, geheel conform de conflicttraditie die stad en ommeland inmiddels hadden ontwikkeld.

In de achttiende eeuw ontwikkelde zich de scheepvaart en scheepsbouw. En al waren er in de maritieme gloriejaren van de Pekela's alleen al in Oude Pekela dertien scheepswerven: de scheepvaart en scheepsbouw gingen uiteindelijk ten onder. Vanaf 1875 ontwikkelde zich de storkartonfabricage, die er uiteindelijk toe leidde dat weinig schone industrie zich rondom de Pekel Aa vestigde. Het beeld van die vervuilde kanalen, rookpluimen en stank bepaalden niet alleen een lange periode de beleving van de Pekela's, maar bleef tergend lang hangen nadat de storkartonindustrie allang verdwenen was.

Toch mag nu gezegd worden dat de Pekela's met het badwater niet tevens het kind hebben weggegooid, want in het kader van de Herinrichting van de Veenkoloniën werd het Pekelder Hoofddiep in oude luister hersteld, ontdaan van dammen en voorzien van mooie eigentijdse bruggen. En zo ontwikkelde een lelijke eend zich tot een sierlijke zwaan die in haar schoonheid de specifieke Groninger lintbebouwing op haar mooist tot haar recht laat komen.

Hans Alders,
CdK Groningen

Met drie ton onder de snelbinder naar Pekela

0 5

■ Mans Kragt (72) begon zijn carrière als bankmedewerker in de tijd dat je gerust met driehonderdduizend gulden onder de snelbinder door de provincie kon fietsen. Begin jaren vijftig was dat. Kragt hield twee dagen kantoor in het bankfiliaal van destijds de Twentsche Bank en later de ABN in Oude Pekela. Bij gebrek aan een auto ging het op de fiets vanuit Winschoten, waar het hoofdkantoor stond. „En dan aten we onderweg ook nog een visje. De fiets bleef gewoon buiten bij de vishandel staan. Niet op slot natuurlijk.” Alsof dat wat uitmaakte, met drie ton op de bagagedrager.

Door Ariën Prins

Het geld was bedoeld voor de medewerkers van de vele strokartonfabrieken. Lonen en uitkeringen, uitbetaald in dubbel-tjes en kwartjes desnoods. „Dat kwamen ze hier dan ophalen. Zo ging dat. Korte tijd later ging het er veiliger aan toe. Want ja, drie ton is nu veel, maar was destijds helemaal een gigantisch bedrag.”

„Ik ben zo bekend als de bonte hond in Pekela,” typeert Kragt zichzelf. Wat wil je: geboren en getogen Pekelder, zestien jaar penningmeester van de uitvaartvereniging en de jaarmarkt, dertien jaar diezelfde functie bij de handelsvereniging, medeoprichter van handbalvereniging Sparta en nu nog actief in de Vereniging voor Volksvermaken. En niet te vergeten: 42 jaar kantoorhouder van de Algemene Bank Nederland. Kragt heeft bijna heel ondernemend Pekela aan zich voorbij zien trekken. „Tachtig procent van de middenstand was klant bij mij.”

Er waren ook weinig alternatieven: bij de Bondsspaarbank kon je alleen sparen, bij de Rabo zaten vooral boeren. „En ook onder hen waren er wel die bij mij kwamen. Als ze daar wilden lenen moest het hele bestuur zich erover buigen. Veel boeren hadden zoiets van: het gaat niemand aan hoeveel ik nodig heb. Bij ons konden ze onder vier ogen zaken doen. Ik mocht zonder overleg met het hoofdkantoor tot een ton gaan.”

▲ Inkopen doen in het eigen dorp was vroeger een vanzelfsprekendheid. Ondanks de toegenomen concurrentie van winkelcentra in omliggende gemeenten heeft Pekela zich een speciale positie verworven als ondernemende gemeente.

Bestond er in Pekela, gemeente van strokarton- en steenfabrieken, zoiets als een middenstandsklimaat? Dat is een lastige, voor de kantoorhouder. Middenstanders waren niet van die investeerders, vroeger. En nu is het nog niet dik. „Met een rente van 13,4 procent was dat destijds wel lastiger dan nu,” geeft Kragt toe. Maar tegenwoordig kost het nog wel eens moeite om bij acties en andere activiteiten iedereen over de streep te krijgen. Al is dat natuurlijk niet uniek voor Pekela.

Winkelcentrum

Vroeger was inkopen doen in het eigen dorp een vanzelfsprekendheid, nu heeft iedereen een auto. Winschoten en Veendam zijn dichtbij. Langzaam maar zeker hebben de winkeliers ontdekt dat Pekela 'meer moet bieden' om de eigen klanten binnen boord te houden. De opening van win-

kelcentrum De Helling was een begin. „Dat hier zo'n supermarkt als De Boer is gekomen, was wel een hele verbetering.”

Ook na zijn pensionering houdt Kragt zicht op het reilen en zeilen van de middenstand in zijn dorp. Letterlijk in dit geval, want vanuit zijn woning aan de Raadhuislaan (boven de ABN nog steeds, tegenwoordig met de toevoeging Amro) heeft de Pekelder zicht op De Helling. Een mooi ding, dat winkelcomplex, maar wel jammer dat het karakteristieke beeld van kleine zaakjes aan het hoofd- diep daarmee verloren is gegaan. „Vroeger lag het centrum aan het Pekelder Hoofddiep. Winkel aan winkel had je daar. Later zijn de ondernemers verhuisd naar De Helling en de opvallende plekken zijn opgevuld met woningen. Dat is jammer. De hele structuur is weg.” Kragt is wel blij dat het onzalige plan van sommige ondernemers om het hoofd- diep dicht te gooien en er parkeer- plaatsen op aan te leggen, nooit is uitgevoerd. „Dat zou echt zonde zijn geweest.”

Zakelijk Pekela wordt ontdekt

■ René Wageman, makelaar van beroep bij Viva, is nu drie jaar voorzitter van de handelsvereniging in Pekela. Tussen de zestig en zeventig leden zijn er, het wisselt een beetje. Aan handelsgeest ontbreekt het de Pekelders niet, meent Wageman. „Er is meer vraag naar winkel-ruimte dan er aanbod is. Ook op de industrieterreinen gaat het goed. Holland Marsh en het Flessingterrein lopen lekker vol. Pekela wordt echt ontdekt.”

De Helling staat een forse uitbreiding te wachten; er komt 2200 vierkante meter

winkeloppervlak bij. Er wordt een Aldi geopend, zo is de bedoeling. Blokker gaat iets nieuws doen en er worden extra parkeerplaatsen aangelegd. „Pekela zal nooit een Winschoten worden, maar we proberen van De Helling meer een winkelcentrum te maken dan een boodschappencentrum,” legt Wageman uit. Nu al heeft het centrum een verzorgingsgebied dat strekt van Stadskanaal tot Winschoten en van Meeden tot Wedde. Het grote pluspunt van dit alles: gratis parkeren. „En dat willen we graag zo houden.”

Zelf hield Kragt met zijn personeel kantoor aan de Raadhuislaan, waar nu De Helling staat. Dat pand wist Kragt goed te verkopen (vertel een bankmedewerker niets over zaken doen) waarna hij het gebouw betrok waarin nu nog de ABN Amro is gevestigd. Woning erboven, prachtig. De trap tussen de bank beneden en het huis

boven is weg, maar Kragt heeft geen behoefte te verhuizen. „Ik woon hier prima. Oude Pekela is en blijft mij dorp.” Samen met z'n vrouw geniet hij van z'n pensioen, bij mooi weer van de caravan in Dwingelo en van het uitzicht op de Raadhuislaan in Pekela. Waar goed alleen nog in zwaar gepantserde wagens bij de bank wordt gebracht.

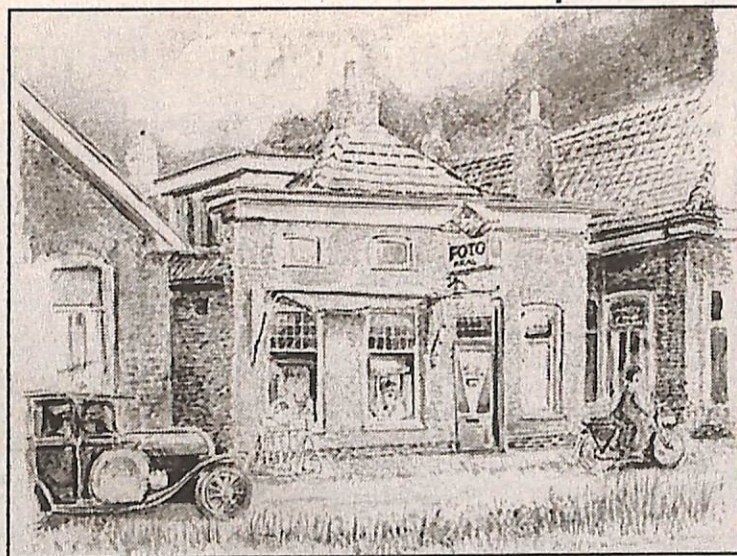
Pekela toen en nu

Kral legde in Nieuwe Pekela basis voor imperium

■ Het is het jaar 1938. Crisis alom. Een kwart van de bevolking werkloos of naar de werkverschaffing. Honger en armoede in de gezinnen en ook nog een dictator op de loer, die Europa in een oorlog dreigt te storten. En ziedaar een Pekelder knaapje van amper 21 jaar die als kapper een beslissende stap doet: hij verruult zijn scheerkwast voor een kiekkast en trekt de boer op in Nieuwe Pekela en later wijde omgeving.

Carel Kral is zijn naam en dat wil hij weten ook. Hij ziet meer licht in zijn donkere kamer dan in de scheersalon en zet zo definitief een streep onder zijn verleden. Kral sticht een gezin met elf kinderen en stelt zich ten doel ieder van zijn zeven zonen een eigen zaak te geven. Kral slaagt met glans en bereikt meer dan dat. De Kral fotozaak is nu een Kral imperium geworden met circa 770 werknemers.

Zoon Gerard zwaait als algemeen-directeur de

scepter, maar de andere broers zijn ook aandeelhouders en als die vinden dat hij zijn werk niet naar behoren doet is het voor de topman over en uit. Kral is de grootste fotozaak van Nederland na de overname van CapiLux, Objectief en Super Foto van Kodak. Kral groeit dan uit van een puur

noordelijke zaak naar een nationale fotoketen met als hoofdvestiging Veendam.

Wat is het geheim van het Kral succes? „Doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg, zei mijn vader al”, zo typeert zoon Gerard zijn vader. „Zo zijn wij opgevoed en zo willen we ook blijven.”

Of ik een stukje wil schrijven over Pekela. Dan ga je nadenken wat het voor jou betekend heeft en nog steeds doet. Het eerste waar ik aan denk is school. Ik ben begonnen op Berend Botje, een kleuterschool. Daarna naar de Europaschool, waar ik een leuke tijd heb gehad en nog steeds bevriend ben met voormalige klasgenoten. Na de basisschool ga je meestal naar een andere plaats om voortgezet onderwijs te volgen. Ik niet, want ik ging naar de mavo en die heeft Oude Pekela gelukkig! Dus, ik heb pas op m'n zestiende Oude Pekela verlaten. Wat voor mij nog belangrijker was, dat zijn de vele sportverenigingen die ons dorp kent. Ik was zes jaar toen ik op judo en voetbal ging. Judoën dat deed ik tot mijn twaalfde bij Zempo. Daarna kon ik het niet meer combineren met voetbal. Dus moest ik kiezen. Het werd voetbal. Achteraf gezien een goede keus gebleken. De voetbalclub Noordster is zeer goed geweest voor mijn verdere

loopbaan. Noordster heeft een prachtig complex en goed opgeleide trainers. Maar wat het belangrijkste voor mij is geweest, is dat ik altijd in goede elftallen heb gespeeld. En altijd in de hoogste klassen. Dat betekend dat we tegen teams uit grotere plaatsen moesten spelen. We zijn een keer naar het Nederlands kampioenschap geweest en speelden tegen teams als PSV en Fortuna Sittard. Wij, een club uit Oude Pekela tegen de grote clubs van Nederland. Daarna, op mijn vijftiende, ging ik naar BV Veendam en nu zit ik in Engeland dit stukje te schrijven, en speel voor Manchester City. Een keer per jaar ga ik naar Oude Pekela en dat voelt altijd weer goed. Mijn familie, vrienden en bekenden wonen er nog steeds. Dus ieder jaar als het voetbalseizoen afgelopen is, kijk ik er weer naar uit om terug te gaan, want Oude Pekela zal toch altijd mijn thuis blijven.

Gerard Wiekens, profvoetballer

Drents
Groningse
Dagbladen

Vrijdag
18 juni
1999

Handel

▲ René Wageman, voorzitter handelsvereniging Pekela.

◀ In dit pand in Nieuwe Pekela verkocht Carel Kral in 1938 de eerste foto-rolletjes. De Kral fotozaak is nu een Kral imperium met ongeveer 770 werknemers.

Sportraad schakel tussen clubs en gemeente

■ De Sportraad Pekela is belangrijk. Dat weten de bestuurders van de vijftig aangesloten sportverenigingen maar al te goed. Buitenstaanders zullen zich afvragen wat de Sportraad zoal doet. Maar dat is niet zo belangrijk. De Sportraad wil rustig achter de schermen bezig zijn. Die hoeft niet zo nodig in de spotlights geplaatst te worden. Dit zegt Albert de Vries, voorzitter van de Sportraad Pekela. Sinds zes jaar hanteert de medewerker van het aardappelmeeconcern Avebe uit Nieuwe Pekela nu de voorzittershamer van de instelling die de belangen van ruim 3500 sporters behartigt.

Door René Beishuizen

„Pekelder Boys heeft goede ervaringen met de Sportraad. Elk jaar kunnen we een formulier invullen waarin we als voetbalclub onze wensen kenbaar mogen maken. Ook zaken die volgens ons op korte termijn uitgevoerd moeten worden,” zegt Jan Koerts, voorzitter van de kersverse zondagderdeklasser. Koerts ziet de Sportraad vooral als aanspreekpunt naar de gemeente toe. „Het is voor ons de kortste weg om bepaalde zaken kenbaar te maken. Anders moeten we zoveel brieven schrijven.” De voetbalclub uit Boven Pekela stapt overigens zelf naar het gemeentehuis als er grotere zaken besproken moeten worden.

Negatieve geluiden over de Sportraad zijn er ook. Voorzitter Rosko Eiten van de vogelvereniging De Goudvink zegt dat de relatie tussen beide partijen sinds twee jaar ernstig vertroebeld is. „Er werden ons gouden bergen beloofd. Voorzitter De Vries is zijn woord niet nagekomen,” zegt de preses. De vogelliefhebbers zochten een nieuw onderkomen. De Sportraad zou zijn best doen om dit voor de club te regelen. „Nog steeds heb ik niets gehoord. We zijn al twee jaar verder. Laat hij dan gewoon zeggen dat hij ons niet kan helpen. Dan heb ik tenminste een antwoord.” Vergaderingen van de Sportraad bezoekt Eiten dan ook niet meer. Collega-bestuursleden mogen wat Eiten betreft deze vergaderingen best bezoeken. „Ik houd niemand tegen, maar mij zien ze daar niet meer.”

Voor De Vries blijft de Sportraad een onmisbare schakel tussen de verenigingen en de

▲ v.l.n.r.: Henk Engelkens, Albert de Vries en Marchinus Wageman. Het trio maakt deel uit van de Sportraad Pekela. Op de foto ontbreken Tinus Jansen, Jan Niekamp, Derk Smedes en Marthijn Wieske.

gemeente. „Stel dat we er niet zijn? Dan lopen de sportverenigingen het risico speelbal te worden van de politiek.” De Sportraad geeft ongevraagd en soms ook gevraagd advies aan de gemeente Pekela als het om sportzaken gaat. Twee keer per jaar gaan wethouder van sportzaken Eppo Kaldijk en het bestuur van de Sportraad met elkaar om tafel om over het sportklimaat van Pekela te praten. De gemeente trekt dit jaar 52.500 gulden uit voor de clubs die zijn aangesloten bij de Sportraad. „Ik zou niet één club

weten die niet bij ons is aangesloten,” zegt De Vries. Jachtschietvereniging Vulpes en IJvereniging Centrum zijn de clubs die zich recent bij de Sportraad hebben aangemeld.

Tussenpersoon

De Vries zegt dat de relatie tussen Sportraad en de gemeente goed is. „Aan de ene kant zijn wij een adviesorgaan voor de gemeente Pekela en anderzijds zijn we een platform voor clubs. Zie ons als een tussenpersoon.” Wethouder Kaldijk

zegt dat de Sportraad zijn nut in de loop der jaren ruimschoots heeft bewezen. De Sportraad, die sinds de herindeling in 1990 actief is, stapt regelmatig met wensenlijstjes van verenigingen het gemeentehuis in Oude Pekela binnen. Kaldijk komt met een paar voorbeelden. „Het plaatsen of bouwen van dug-outs langs voetbalvelden, het aanbrengen van een spiegelwand voor het turnen en een oefenkooi voor de jeugd van een tennisclub zijn zo een paar recente aanvragen,” aldus Kaldijk.

Bij de Sportraad zijn de volgende clubs aangesloten:

■ Zempo (judo), Noordster, Damacota, PJC en Pekelder Boys (voetbal), WSS (korfbal), B.O.P. (badminton), Sparta Oude Pekela (handbal), T.C. Oude Pekela en Nieuwe Pekela (tennissen), De Blauwe Doffer, De Trouwe Duij, De Toekomst en De Luchtbode (postduiven), vogelvereniging De Goudvink,

Volop '69 en R.V.C. (volleybal), wandelsportvereniging De Trekvogels, s.v. Dynamica (gymnastiek), Aan de Waterkant, De Beurs en De Centrale (hengelsport), zwemclub Hatweeo, Sportbond/Sparta, N.I.O.P. (paardensport), watersportvereniging Oude

Pekela, P.W.R.C. (windhondenrennen), Bijlartclub Pekela, Bridgeclub Pekela, gymnastiekvereniging voor Dames Boven Pekela, Schaakclub Rochade, Jachtschietvereniging Vulpes, IJvereniging Centrum en Z.V.N.P. (zaalvoetballen).

Pekela toen en nu

Katholieke school gebouwd voor nakomelingen Duitse kolonisten

■ Het katholieke geloof werd in Nieuwe Pekela gezaaid in 1862. Aan de bekende prediker van het christendom in het Noorden, Sint Bonifatius, werd de toen gebouwde kerk gewijd. De parochie bestond voornamelijk uit omvangrijke katholieke boerenfamilies, veelal nakomelingen van Duitse kolonisten en redelijk kapitaalachtigen.

In november 1930 deed het kerkbestuur een officieel verzoek aan de gemeenteraad van Nieuwe Pekela voor het nodige geld voor een school; nabij de rk kerk. Burgemeester en wethouders hielden de boot wat af 'vanwege den bekenden ongunstigen financiële toestand dezer gemeente' en omdat 23 van de beoogde 49 katholieke leerlingen op de openbare school in wijk F zaten.

De overgang van die 23 leerlingen zou een flinke

aderlating betekenen. B en W wilden wel een gedeelte van de school in wijk F aan de katholieken afstaan, maar de

inspecteur vond dat geen goed idee. Dat betekende een kostbare verbouwing en verwerving van dure grond.

Dus mochten de katholieken zelf een school bouwen en dat gebeurde ook voor een bedrag van 20.173, 40 gulden. Voor boeken, kaarten en platen was 1300 gulden begroot.

In het bestek zaten twee opvallende elementen. Voor het timmeren van een breikast was een post van 28,65 gulden opgenomen en voor plaatsing van het stenen beeldje van Sint Bonifatius 150 gulden.

Ook bij dit gebouw drukte de plaatselijke architect Jan Kruijer zijn stempel. Hij bouwde een school die als twee druppels water leek op scholen van de Amsterdamse Stijl in Groningen en heeft Pekela zo verrijkt met een uniek stukje architectuur.

◀ De katholieke Bonifatiuschool in Nieuwe Pekela is bewaard gebleven. Het pand wordt nu als woonhuis gebruikt.

Kenmerkend voor het bindende karakter van Boven Pekela, dat veel kinderen van ouders, die zijn opgegroeid in de gemeenschap blijven wonen of zich opnieuw vestigen in het dorp. Wat mij vanuit mijn jeugd het meest is bijgebleven, dat in de jaren zestig in een straat van nog geen kilometer zeker tient bedrijfsjes een bestaansrecht hadden. Net als in het levensmiddelenbedrijf van mijn ouders moest er hard gewerkt worden. De winkeldeuren waren praktisch nooit gesloten. Heel bijzonder waren de vele bijnamen die gebruikt werden.

Om er een paar te noemen: Lange Reint (Nieboer), Bok (Groenhof), Blaumpot (Bloem), Bere (Lubben), Batse (Lokken) enz. enz. Een andere trots van Boven Pekela is en blijft de voetbalvereniging Pekelder Boys. Vanaf mijn jeugd met de paplepel ingegoten, niet alleen omdat mijn vader mede oprichter was, maar ook vanwege de vele samenscholingen nabij de Wildeplaatsbrug. Elke zondagavond rond half zeven (na uitzending van de toenmalige RONO) werden alle uitslagen en standen besproken en geanalyseerd door spreekstalmeester Batse (Herman Lokken). Niet alleen over alle voetbaluitslagen werd gesproken, maar ook over tal van andere zaken, aangaande de vereniging en de gemeenschap. Jong en oud was hierbij aanwezig. Karakteristiek voor Bovenpekelders is en blijft de saamhorigheid. Bij elke actie in het belang van Boven Pekela, voor de voetbalvereniging, school, dorpsshuis, 30 april, of iets anders, succes is altijd verzekerd.

Rient Nieboer, Boven Pekelder

Speelbal?

Drents
Groningse
Dagbladen

Vrijdag
18 juni
1999

Bij de kassa van Lido vroegen ze niet: 'bist doe al zestien mienjong?'

'That's how strong my love is' in Zaal Dijkstra

■ 'That's how strong my love is'. Ik kende het nummer van een elpee van de Rolling Stones, een cover. De uitvoering van de legendarische Pekelder popgroep de Ro-d-ys maakte echter meer indruk. Op het parket in de concertzaal van het vroegere hotel Dijkstra in de Feiko Clockstraat zwijmelde ik met haar, het mooiste meisje van Oude Pekela, in mijn armen. 'That's how strong my love is'. Zachtjes zong ik de woorden mee. De Ro-d-ys maakten er een extra lange versie van. Prima, het kon me niet lang genoeg duren. Het lieve wicht vlijde haar hoofd tegen mijn schouder, we schuifelden verder. Mijn danspasjes kwamen in geen enkel instructieboekje voor, zeker niet die van de zeer gerespecteerde danslerares Lien(tje) Wolthers.

Door **Hennie Lemein**

De speciale fanclubavond van de Ro-d-ys vond plaats in de zaal van Dijkstra. Voor de fans die niet in Pekela woonachtig waren, was busvervoer geregeld. Van Winschoten naar Oude Pekela. Far From Home, Stutvoet. De terugreis werd bepaald om middernacht. Dan, dacht het bestuur van de fanclub, zou het mooi zijn geweest. De kreet was toen nog niet bedacht, maar in Dijkstra waren honderden getuige van de Ro-d-ys In Concert.

Daar zag ik haar, mijn lief. 'That's how strong my love is'. Na afloop van het popfeest stelde ik voor haar naar huis te brengen. De Ro-d-ys propa-geerden dat toch: 'Take her

home'. 'Dan mis je de bus', trachtte ze me op andere gedachte te brengen. Mijn 'love' was 'stronger' en dus wimpelde ik dat bezwaar weg. 'Ik regel wel ander vervoer'.

Dichtbij woonde ze niet, echter het vrijerspad is kronkelig en af en toe pauzeren op een stil en donker plekje kan geen kwaad. Het afscheid was innig, haar 'love' moest dus ook wel 'strong' zijn. Op de terugweg kwam ik een vriend tegen, hij had eenzelfde opdracht vervuld. Terug bij Dijkstra was de bus vol Ro-d-ys-fans uit Winschoten al lang vertrokken. Er reste ons niets anders dan te voet de terugtocht aanvaarden. Het werd een barre reis. Al bij de watertoren begon het lichtjes te sneeuwen, de vlokken werden allengs dikker en dikker.

Halverwege het Zuiderveen,

nabij Café 't Haantje leken we op twee verschrikkelijke sneeuwmannen. Een surveillance-auto van de politie kwam zachtjes naast ons rijden, vanuit het geopende portieraampje werd ons gevraagd waarom we zo laat nog op pad waren. Let wel, ik spreek over de tijd waarin een agent nog als dienaar van Hermandad werd omschreven. Kennelijk stemde onze uitleg tot tevredenheid en zag ome agent in ons geen aspirant-boeven. Doornat kwam ik thuis, bovendien was ik tot op het bot verkleumd. Ook het jongensbed was kil, maar de gedachte aan haar en 'That's how strong my love is' bleek afdoende. De warme gevoelens waren echter van korte duur, amper een week later gaf ze me de bons. Het is misschien wel daarom dat ik voortaan zaal Dijkstra meed, ook bij vol-

gende activiteiten van de fanclub.

De groep Winschoter jongens die, tot ongenoegen van de Pekelder leeftijdsgenoten, wekelijks jacht maakten op de wichter hadden nog een reden Oude Pekela als doel te kiezen. Dat was het in 1955 geopende Lido-Theater aan de Hendrik Westerstraat. Natuurlijk in Winschoten had je ook een bioscoop, twee zelfs. Dommering en Scala van de familie Hollmans. Het ging ons echter om de programmering. In Lido, dat plaats bood aan 450 filmleefhebbers, waren de films van Oswalt Kolle zeer populair. Op pedagogische wijze vertelde hij in zijn rolprent het verhaal van 'de bloemetjes en de bijtjes'. De acteurs en actrices dardelden onbeschoemd en zonder kleding op het filmdoek, de pubers in de zaal genoten

volop. Scala had Kolle ook in zijn repertoire, maar het na-deel was dat je je ofwel verdekt moest opstellen in het portiekje van Kinderparadijs Sape Hoekstra en snel oversteken wanneer er geen bekende in aantocht was, of je kreeg de indringende vraag voorgelegd: 'bist doe al wel zestien, mienjong?'

Nee, in Pekela ging het veel gemoedelijker toe. Bij de kassa werd niet naar de leeftijd gevraagd en bovendien: wie kende je er? Hooguit dat je werd omschreven als 'aine oet Winschoot'. Comfortabel zat het er trouwens ook in Lido. Veel beenruimte en zelfs op de eerste rij hoefde je niet het hoofd in de nek te leggen om de escapades van Kolle's artiesten te kunnen volgen. Maximaal comfort dus. Bekend was dat Lido in Pekela vooraan stond op het gebied van nieuwste snuffjes. Zo was er een gong die het begin van de voorstellingen aankondigde.

In december 1955 beleefde de bevolking van Oude Pekela al de grote dag, toen de familie Hollmans het complex opende. De Johan Willem Friso Kapel bleek zich achter het door burgemeester Stolk verwijderde toneelgordijn verborgen te houden, daarna werd in kleur en op Cinemascopebeeld (een breedbeeld-systeem waarmee Pekela landelijk voorop liep) de film 'The long gray line' vertoond.

Hoewel met Kolle in de jaren zestig verwoede pogingen werden gedaan de terugloop van het biosbezoek ongedaan te maken, hielp zelfs onze veelvuldige aanwezigheid niet. In 1970 werd Lido gesloten, zes jaar later ging de eens zo trotse bios in vlammen op. En moesten de Pekelders het zonder Lido Theater doen, zoals later ook Zaal Dijkstra uit het straatbeeld verdween. Wat rest is de herinnering, that's how strong memories are...

Pekela toen en nu

In Pekela keerde van 142 joden er slechts één terug

■ „En nu zijn wij, weinigen van velen, overgebleven: wij worden weggeleid om gedood te worden en verloren te gaan, tot ellende en tot schande: moge er redding en uitkomst voor de joden komen! Spoedig, in onze dagen! Amen!

Met deze in het Hebreeuws geschreven woorden beëindigde rabbijn Abraham Toncman op 31 december 1942 het notulenboek van de joodse gemeenschap. In de nacht van 11 op 12 november bleven na een grootscheepse razzia in Oude- en Nieuwe Pekela nog slechts vijf joodse gezinnen over. Honderdachtentwintig Pekelders werden opgepakt. Veertien mensen ontsprongen nog de dans, waarbij Toncman zich afvroeg 'hoelang dit handje vol nog rustig kan blijven leven en wonen?' Niet lang, want begin 1943 werden zij afgevoerd naar Westerbork. Een keerde terug uit Auschwitz; elf joden overleefden de oorlog op hun onderduikadres. Rabbi Toncman en zijn gezin waren daar niet bij. Zij stierven in Auschwitz en Sobibor.

De kille (gemeente) Pekela kreeg in 1737 een synagoge. Hendel Hindriks liet achter haar huis een bedehuis bouwen, maar de sjoel werd later afgebroken en herbouwd tussen Oude- en Nieuwe

Pekela. De eerste jood moet omstreeks 1683 zijn neergestoken in Pekela, want Simon de Pool kreeg dat jaar van de drost van Westerwolde vergunning een tabaksfabriekje met zijn zoon te beginnen. Na Simon de Pool kwam Daniël Jacobs die een stukje grond kocht om er de doden te begraven. Jacobs kan dus beschouwd worden als de grondlegger van de joodse gemeenschap in Pekela, die omstreeks 1700 acht gezinnen met ongeveer dertig zielen telde.

Weinig herinnert in de Pekela's nog aan de joden die 250 jaar lang deel uitmaakten van de gemeenschap. De katholieke kerk kocht voor haar jeugd de synagoge op en in 1975 nam de gemeente Oude Pekela het godshuis over, 'omdat de Israëlitische gemeenschap door de eeuwen heen een belangrijke rol speelde in het maatschappelijke gebeuren in Oude Pekela. Wij menen dat de bevolking er uit piëteitsoverwegingen aan hecht dat de synagoge wordt behouden'. Maar voorstellen voor een passende bestemming bleven uit en in 1979 volgde helaas de sloop. Wat rest is slechts het notulenboek van rabbi Toncman.

Pekela. Een gebied waar ik, Albert Schrik, geboren en getogen ben. Een moeder uit Oude Pekela en een vader uit Nieuwe Pekela, waar ik een biologisch product van ben. Met enige trots noem ik mij daarom een echte Pekelder, en een Pekelder die met veel respect denkt aan de generaties die mij voorgingen en die dit gebied hebben gemaakt.

Een gebied waarin ik met veel genoegen woon en waar ik elke dag, vanuit mijn woning, één van de karakters van de Veenkoloniën zie, het Pekelder Hoofddiep. Het Pekelder Hoofddiep speelt in mijn leven een rol van betekenis. Alle vaarwegen in Oost-Groningen hadden vroeger een groot economisch belang. Men vervoerde immers via die kanalen en wijken de producten van dit gebied en verdiende daarmee een inkomen.

Zo ook mijn vader. Hij voer, met zijn broer, diverse jaren met het schip 'De Onderneming' door dit gebied en zorgde voor het geld, opdat de kinderen van het gezin Schrik grootgebracht konden worden. Dat ik 50 jaar later, als wethouder van Nieuwe Pekela, mee mocht besluiten het Pekelder Hoofddiep open te houden en weer bevaarbaar te maken doet mij iedere dag veel genoegen. Met dit persoonlijke gevoel vier ik graag het 400-jarig bestaan van de Veenkoloniën.

Albert Schrik,
ex-wethouder

Kartonpioniers keken kunst af in Ost-Friesland

Wat zou Pekela zijn zonder de kartonindustrie? Sterker: wat zou Oost-Groningen zijn zonder 'de karton'? Negen strokartonfabrieken stonden er rond 1914 in Oude Pekela, indertijd de helft van deze florerende tak van industrie in Groningen en Drenthe. Inmiddels zijn van dat machtige bolwerk nog drie bedrijven over; nog altijd de grootste werkgevers van Pekela maar niet langer een dominante economische factor voor de rest van de regio. Dik een eeuw Pekelder kartongeschiedenis: het verhaal van pionierende boeren/industriëlen, noeste arbeiders en massale stakingen onder leiding van de legendarische Fré Meis.

Pekela toen en nu

Oude Pekela was Fré Meis en Fré Meis Oude Pekela

▲ Fré Meis, de actievoerder pur sang, in een voor hem karakteristieke houding. In zaal Saker, het bolwerk van kartonarbeiders leest hij cao-eisen luidkeels voor.

■ Oude Pekela was Fré Meis en omgekeerd. De actievoerder pur sang werd geboren op 17 november 1921 als zoon van een strokartonarbeider. Hij groeide op in Oude Pekela als overtuigd communist. „Bij mij thuis waren ze bij wijze van spreken links van vader op zoon en dat zowel van vaders als moeders kant”, zei hij ooit. Op z'n negende ging hij met zijn vader naar zijn eerste staking. Bijvoorbeeld die op zondag 21 september 1969. Om tien uur 's morgens zat hotel Saker al tjokvol en stemden de Union arbeiders unaniem voor een eerste twee-uursstaking. Op de tweeëntwintigste lag de fabriek plat en er zouden nog meer 'rode maandagen' volgen. In oktober werd in 12 fabrieken gestaakt. Die stakingen lokten veel linkse studenten naar Oude Pekela. De kartonarbeiders keken raar op van die 'baardapen' en Meis haastte zich hen gerust te stellen: „Ook Marx en Engels droegen baarden en wel hele grote.” De stakingen in de strokarton leidden tot het bekende 'Fré

▲ De Pekelder kartongeschiedenis is onlosmakelijk verbonden met de vele stakingen in deze industrietak. Fré Meis spreekt de kartonmedewerkers toe in de zaal van café Brink.

Strokarton: het woord staat nog altijd overal in Nederland synoniem voor Oost-Groningen. Stro wordt al sinds eind jaren

zeventig niet meer gebruikt als grondstof, maar stro was wel de reden waarom deze bedrijfstak juist in deze regio tot bloei kon komen. De hereboeren op het Oldambt, 'graanschuur van Nederland', hadden immers stro te over. En bovendien geld genoeg om een industrietak op poten te zetten waarmee ze dit voorheen vrijwel waardeloze restproduct te gelde konden maken.

Door Erik van der Veen

De Groningers keken letterlijk de kunst af in Ost-Friesland waar in de tweede helft van de vorige eeuw al strokartonfabrieken in Leer, Papenburg en Emden opbloeden. De eerste fabrieken die in het Noorden verrezen, dreven dan ook op de kennis van Ost-Friezen. Onder de oprichters van de eerste strokartonfabriek in Oude Pekela, de Aastroom (anno 1875 de tweede van de provincie na het zes jaar eerder opgerichte Hooites Beukema in Hoogezand) was bijvoorbeeld Elso Free. Deze Duitser en zijn nazaten zouden een belangrijke rol spelen in menige fabriek die daarna werd opgericht. De naam leeft tot vandaag voort in Pekela, al is het nog slechts met één letter: in het uit fusies gevormde GSF Verpakkingen.

Booming business

Nadat de eerste fabrieken uit de grond schoten, ging het hard. De kartonindustrie werd een 'booming business', zoals dat nu zou heten. Zowel boerencoöperaties als andere fortuinzoekers, zoals Groninger reders, kapiteins en scheepsbouwers die aan het begin deze eeuw moeilijke tijden doormaakten, doken er bovenop. De ene na de andere fabriek schoot uit de Groninger grond: negentien tussen 1875 tot en met 1914. Ook de grondlegger van die andere grote Groninger industrie, aardappelzetmeelmagnaat W.A. Scholten stapte in 1879 in de strokarton met een eigen fabriek in Sappemeer.

Oude Pekela sprong er bovenuit dankzij de gunstige ligging aan het Pekelderdiep, belangrijk vanwege z'n toen nog schone water voor de kartonproductie en als aan- en afvoerkanaal van grondstoffen en karton. Bovendien lag het precies tussen het Oldambt en de Veenkoloniën die inmiddels waren opgekomen als land-

bouwgebied. Om de paar jaar opende een nieuwe fabriek de poorten: in 1875 de Aastroom; 1883 Union; 1888 Albion; 1889 Erica; 1896 Wilhelmina; 1898 Ceres; 1901 De Kroon; 1903 Free & Co; 1913 Britannia. Fabrieksnamen als Albion en Britannia verraden de belangrijkste afzetmarkt: Engeland. De Groningers leverden bijna honderd procent van de Britse kartonimport.

In hun euforie over de explosieve groei vergaten 'den verwaten boerenfabrikanten', zoals het toenmalige Volksblad hen omschreef, hun werknemers. De arbeidsomstandigheden waren zo schrijnend dat de Tweede Kamer een parlementaire enquête instelde. De 37-jarige Pekelder Union-arbeider Luppopp Luppens was een van de getuigen die vertelden over hun karige bestaan. Zes dagen in de week tegen een dagloontje van fl 1,25. Daar ging 's winters nog een kwartje van af als de landarbeiders zich bij bosjes aanboden. „Dat vind ik te slim”, aldus Luppens.

De vastberadenheid en de organisatiegraad van de arbeiders groeide met de generatie, vooral dankzij de communisten. Het was niet voor niks het CPN-statenlid Fré Meis dat het voortouw nam in de staking die in 1969 de verhoudingen definitief zou omkeren. Waar de 'bonafide' Algemene Bedrijfs-groepen Centrale (verwant aan het NVV, voorloper van de FNV) zich afwendde van de kartonarbeiders, ontketende Meis in zijn eentje een ware revolutie. Duizenden arbeiders kwamen in actie. De landelijke pers verlustigde zich aan het revolutionaire elan in Pekela. Hoewel de bazen schermden met sluitingen, bleven de arbeiders vastberaden om zich niet wéér opzij te laten zetten. Met succes: het akkoord van eind '69 gaf de aanzet tot de eerste cao die na honderd jaar rust in de kartonindustrie zou brengen.

De ster van Fré Meis steeg dankzij die overwinning tot ongekende hoogten. Er ontstond zo iets als het 'Meis-effect': arbeiders uit het hele Noorden wisten de legendarische communist te vinden als ze een ruzie met hun bazen hadden uit te vechten. Werkgevers sidderden als zijn naam alleen maar viel. Aan het eind van zijn leven gaf Meis een inkijkje tegenover een radioreporter: „Dan werd ik opgebeld door een ondernemer en die vroeg:

Laatste Mohikanen

■ Drie laatste 'Mohikanen' zijn nog over in de Pekela's na de jongste reorganisatie bij kartonconcern Kappa Packaging (voorheen KNP BT). Attica en GSF in Oude Pekela en Kappa TWINCORR in Nieuwe Pekela, samen goed voor zo'n 415 arbeidsplaatsen. Attica verenigt Britannia, Ceres en KNP/De Kroon in zich: met 210 werknemers maakt het bedrijf massiefkarton in de vroegere De Kroon-fabriek. GSF is een fusieverband van Gelria (Apeldoorn), Sparreboom (Nieuwe Pekela) en Free (Oude Pekela): met 178 werknemers legt het bedrijf zich toe op de productie van speciaal karton voor vis- en vleesverpakkingen. Kappa TWINCORR, ten slotte, maakt golfkarton in Nieuwe Pekela met zo'n 125 man terwijl het hoofdkantoor is gevestigd in Hoogeveen.

„Wat kost het me om acties te voorkomen'. Nou, dan noemde ik de prijs en werd het geregeld. Dat is me wel honderden keren gebeurd.”

Lyrische verhalen hoor ik over Pekela. De mensen zijn er zo gewoon. Rechthoekig, noemen ze dat ook wel. Zelfs de wegen zijn dat, rechthoekig. Gas geven, stuur vastzetten en een paar kilometer verderop remmen.

In Pekela kun je ver kijken. Tot de horizon, als het moet. Maar waarom verdwaal ik er dan altijd?

Ik moest eens in Nieuwe Pekela zijn. Zulke dingen gebeuren.

Op huisnummer H52. Ik noem maar wat. Had ook L34 of B110 kunnen zijn.

In ieder geval een adres dat je verwacht in volgebouwde, opgestapelde randstadgemeenten.

Maar in Nieuwe Pekela?

Het verdwalen is hiermee wel voldoende verklaard.

Het waarom van die gekke huisnummers niet.

Maar dat schijnt iets met het verleden te zijn.

Wijken, dwarssloten, kregen een letter. De huizen ertussen een nummer. Lekker makkelijk.

Later zijn er straatnamen bijgekomen. Om het ingewikkeld te maken, wat is gelukt.

De gemeente wil dat het weer gewoon nummers worden. Van 1 tot 600, of meer, want Nieuwe Pekela is lang.

Anderen willen het houden zoals het is. Want de cijfers en letters zijn historisch en daar hechten ze nogal aan.

Nergens in Nederland bestaat zo'n nummering, die eigenlijk een belettering is.

Nergens in Nederland kun je verdwalen langs een kanaal met een rechte weg erlangs.

Dat is uniek voor Pekela. Dat is vooruitstrevend en behoudend tegelijk.

Misschien moeten we dat maar zo houden.

Ariën Prins, verslaggever

Nog altijd ruikt het hier naar sigaren

■ Sigaren. Havannah en Kampen hebben de naam. Nieuwe Pekela heeft de naam gehad. Tussen 1895 en 1971 werden in het familiebedrijf van Reint Harm Koning en zijn zonen Harm, Tammo en Reint door duizenden werkmanshanden sigaren gemaakt die luisterden naar namen als Scott, Lugano, Albatros maar vooral Champ Clark. Zo maar genoemd naar een Amerikaans staatsman (1850-1921) die zich tevergeefs als president kandideerde. Sjampe Klark, in de volksmond. De geschiedenis van Champ Clark is de geschiedenis van de Pekela's in de twintigste eeuw. In een notendop: bloei en verval van een industrietak en werkvolk dat zich wilde verheffen. Hoe vaak klonk in een huisgezin niet de dreigende taal richting de kindershare: „Wel goed je best doen op school, anders sturen we je naar Champ Clark.”

Door Jan Schlimbach

Kruidentier Reint Harm Koning begon eind vorige eeuw in zijn eentje in het schuurtje achter zijn winkel sigaren te maken. „Ondergetekende Reint Koning, van beroep sigarenfabrikant, geeft met verschuldigde eerbied te kennen dat hij voornemens is een sigarenfabriek op te richten”, werd op 24 januari 1923 aan de ‘Heeren Burgemeester en Wethouders’ geschreven. Het ging daarna snel. Uitbreiding op uitbreiding volgde. Nog voor de Tweede Wereldoorlog stond er achter een statig herenhuis een fabriek waar 300 mensen stukwerk vonden. Laag betaald, dat wel. Dagen van zeven uur 's ochtends tot zes uur 's avonds waren geen uitzondering. Dat weerhield de arbeiders niet van het aanheffen van een lied. Er werd zo veel en zo mooi gezongen dat in 1932 een koor werd opgericht, 'Albatros', dat nu nog altijd internationale

Nw-Pekela. Sigarenfabriek Koning

▲ De entree van sigarenfabriek Champ Clark aan de Albatrosstraat in Nieuwe Pekela. Kruidentier Reint Harm Koning begon eind vorige eeuw in zijn eentje in het schuurtje achter z'n winkel sigaren te maken. In de glorie-dagen werkten er driehonderd mensen.

faam geniet.

„Soms begonnen we met een psalm en eindigden we met de Internationale”, herinnert de 79-jarige Berend Meems zich. Meems is nog altijd lid van Albatros. Dat is ook het enige wat hem nog met de fabriek van Koning bindt. Toen hij 15 was begon hij er en bleef er 27 jaar. In de fabriek zaten ze op houten kisten en dat vonden de arbeiders heel gewoon.

Van Champ Clark is in Nieuwe Pekela weinig over. Alleen het oude statige woonhuis annex kantoor staat er nog. 'Voorheen Champ Clark' meldt een be-

ste betaler. Maar er waren in die tijd veel meer bazen die onderbetaalden. Per duizend maakte sigaren keerde Koning vijf gulden uit. „Het was hard werken om aan een goed loon

te komen. Sommigen konden zo'n vierduizend per week maken.” Per stuk, per pakje, per doos, per kist en per blik werden ze bij de kapper verkocht. Voor drie cent of voor vier cent. Ander etiket, andere prijs maar wel dezelfde sigaar.

Modernisering

Na de Tweede Wereldoorlog verloor de Pekelder fabriek langzaam de strijd met de grotere concurrenten die bovendien alerter dan de familie Koning op de markt reageerden. Geld ontbrak om de vereiste omslag naar modernisering te maken. Meems kreeg begin jaren zestig al te horen dat het personeel beter elders emplooi kon zoeken. Hij verkaste in 1962 naar kartonfabriek Kroon.

In de jaren daarna kwijnde het bedrijf weg. Een geruchtmakend personeelsconflict was de voorbode van het einde. Er werden zelfs kamervragen over gesteld. De vrouwen in de fabriek die hetzelfde werk deden als de mannen werden onderbetaald. Een wekenlange staking onder aanvoering van Fré Meis en de toen 19-jarige werkneemster Lena Smits zorgde uiteindelijk voor gelijkberechtiging. De zege werd gevierd met bier en rookworst. Maar de staking loonde niet. In 1971 ging de fabriek dicht. „Er moesten teveel familieleden van de fabriek leven en niet iedereen had er voldoende interesse in. Ze hadden de fabriek tien jaar eerder moeten verkopen of ze hadden gewoon sigaretten moeten gaan maken,” is de opvatting van een uitgesproken Pekelder nu. Maar die opvatting is niet meer dan lucht. Dezelfde lucht waar de indringende rook van de sigaren van Champ Clark zo lang geleden in is verdwenen.

◀ Berend Meems, oud-medewerker van Champ Clark: „Soms begonnen we met een psalm en eindigden met de Internationale.”

Pekela toen en nu

Oldeboom: kluizenaar van kwart miljoen

■ Boven Pekela was op 4 november 1976 even wereldnieuws. Rutger Oldeboom stierf op 92-jarige leeftijd. Op zich niets bijzonders, maar de kluizenaar liet in zijn schamel hutje een kapitaal achter, een kwart miljoen.

Een enkel familielid, wat kennissen en acht journalisten liepen die dag achter de baar. Oldebooms laatste en wellicht eerste autorit eindigde op het kerkhof van Boven Pekela. Overleden aan een doodgevone longontsteking in zijn bouwval aan de Noorderkolonie waar het krioelde van de honden en de schapen.

Versleten

Hij bemoeide zich met niemand en had als een vorst kunnen leven. Maar hij verkoos de eenzaamheid en de afzondering van de kluizenaar. Aan een maand aow had hij voor een jaar genoeg. Zo spaarde hij in 27 jaar een paar ton bijeen.

Gas noch licht had hij. Water haalde hij uit de sloot. Af en toe trakteerde hij zich zelf op iets lekkers en kocht in café La Paloma elk jaar een fles jenever. Toen hij stierf lag hij in een oude versleten plunje op een hoop zakken. De dominee, die hem begroef noemde zijn manier van leven een 'vorm van kritiek op onze maatschappij'.

◀ De bouwval aan de Noorderkolonie, waar Rutger Oldeboom leefde tussen honden en schapen.

▼ Rutger Oldeboom 'kluizenaar van kwart miljoen'.

„Oldeboom heeft laten zien dat de mens ook met veel minder welvaart kan leven”, aldus dominee A.C. den Hollander op die gedenkwaardige dinsdagmiddag in november. Het overlijden van Rutger Oldeboom kwam de voetbalclub Pekelder Boys wel goed uit.

Een beetje oneerbiedig om te schrijven dat het een geschenk uit de hemel was, maar de Boys konden op dat ene veld met hun vier senioren en drie junioren elftallen echt niet meer uit de voeten. Na de dood van Oldeboom werd een tweede grasmatt aangelegd. Uit dank is het sportpark naar Rutger vernoemd.

Stank. Dat was, dou ik kind was, mien eerste gedachte as ik t woord Pekel heurde. Stank. Wel van d't dörp waar ik geboren bin mit de bus noar stad mos kon nait om Pekel tou. Of ie mozzen over Winschoot, mor den mos je overstappen en boetendes was t wieder. Pekel annex Ommelanderwiek haar twij attracties: de prut in t daip en de bruggen. Herinnerns oet joen kindertied moaken de dingen aaltied te groot, groter as in t echt. Hoe dik zo dij loage viezegheid west wezen? Tien centimeter? Vieftien? t Muik nait veul oet, de stank was der t zulfde om. Ik denk dat de pepieren zak 'voor buszieke passagiers' - t aander bordje was 'Niet spreken met de bestuurder' - in Pekel voaker vuld is as in, zeg mor weer, Winschoot. Keunegin Juliana heur neuze mos der aan te pas kommen om Pekel oet dizze hel te verlossen. De bruggen van Ommelanderwiek, dat was ook spannend. Veuroet, achteroet, veuroet, achteroet en mit n beetje mazzel was de bus der den overhin en

Lubbe Lap, verslaggever

Maken oude kaas en jonge kaas samen superkaas?

Het raadsel van de Pekelder identiteit

Drents
Groningse
DagbladenVrijdag
18 juni
1999

Cultuur

▲ De colleges van Oude- en Nieuwe Pekela op bezoek bij commissaris der Koningin Henk Vonhoff. Het laatste staatsieportret van beide colleges vlak voor de herindeling in 1990.

■ Een kleine tien jaar geleden werden Eppo Kaldijk en Albert Schrik door Radio Noord aan de tand gevoeld. Samen regeerden zij als wethouders over de prille gemeente Pekela. Pril, omdat de Samenvoeging van 'Oud' en 'Nieuw' nog maar kort achter de rug was. Om strijd verklaarden beiden dat de zaken in de Pekela's eendrachtig en voortvarend ter hand werden genomen. Een lofzang die plotseling eindigde bij de vraag of het er nu echt zoveel beter aan toe ging dan voor 1990. Met een brok in de keel verklaarde Eppo (Oude) en Albert (Nieuwe) dat er natuurlijk niets boven 'vrouger' ging. Nooit had 'Nieuw' tekort gehad. Het bracht een bruidsschat mee die er mocht zijn. Bij 'Oud' mochten dan de muizen dood voor de bedstee liggen, 'voort bleef derin'. Nu al stak dynamisch 'Oud' Winschoten, Veendam en 't Knoal naar de kroon.

Door Harm van der Veen

Zoals de naam al aangeeft, heeft 'Oud' de oudste rechten. Bij vragen rond de Pekelder identiteit tikt dat stevig aan. Maar wie heel ver terugkijkt besluit de twijfel: NP 3 één van de meest spectaculaire. Onder de Veenkoloniale bodem, aan de bovenloop van de Pekel A, werden haardkuilen,

hazelnootdoppen, stenen wapens en werktuigen gevonden, in zulke hoeveelheden dat heel archeologisch Nederland hui-verde. Ver voor er sprake was van veenvorming, laat staan van een Veenkolonie, was het huidige Nieuwe Pekela al een dorado voor jagers, vissers en voedselverzamelaars. Het zuidelijke Pekela schreef geschiedenis, dankzij de nomadische bewoners van 10.000 jaar geleden. Feicke Alles Clock, de aartsvader aller Pekelders, mag dan vooral met 'Oud' verbonden zijn, vergeleken met de oer-Nijpekelders uit de mid-den steentijd is hij een jonkie.

Daar staat tegenover dat rond 1600 de daverende dingen aan het Pekelderdiep zich vooral aan de noordkant van Groningens jubilerende Veenkolonie voltrokken. Als een leeuw verzette Clock zich tegen de inhagige Stadgers. Aan processen geen gebrek. Maar wat vermag recht tegenover macht en geld? Als er ooit iemand eervol ten onder ging, dan wel de Vader Abraham van Pekela. En als de ellende nu maar tot de imperialisten aan de Grote Markt beperkt was gebleven! Maar nee, daar waren de boeren uit het aanpalende Meeden. Dachten dat de kloekke vervener aan hun grondgebied knabbelde. Stormden met dorsvlegels en hooivorken op Clock en zijn turfgravers af. Toen toonden de Pekelders wat het begrip 'roeg-

bainer' vermag. Die van de Meeden werden in de pan gehakt. 'Roegbainer' werd een erenaam, tot op de dag van vandaag. Maar hebben beide Pekela's er recht op?

De naam Oude Pekela mag dan met strijdbaarheid en standvastigheid verbonden zijn, voor de goede dingen van het leven moest men toch vooral in Nieuwe Pekela zijn. De wolken van genot die de Champ Clark sigaren verspreidden, het heerlijke aroma van Tiktaks koffie en thee en de prikkelende geuren van Catz' specerijen en tongstrelende elixers zijn onmiskenbaar met Nieuwe Pekela verbonden. Weliswaar werden ze in een enkel geval in Stad geproduceerd, maar steeds stond het vriendelijke dorp aan de Pekel A aan de basis van deze heerlijkheden.

De zorg voor de inwendige mens is een wezenlijk element van de identiteit van de Nijpekelder. Het duidt op goede smaak en goede manieren. Terwijl de Olpekelders sinds 1853 vol trots een köf en zes turven in hun wapen voerden, doch de onvergetelijke Clock vergaten, redde Nieuwe Pekela vijftig jaar later alsnog diens eer. Dankzij de afgebeelde klok van zilver was de dank aan deze held van het bruine goud uit hun gemeentewapen af te lezen. Een eerbetoon dat eigenlijk van hun burens had moeten

komen. En verder werd aan Clock's klok een kapel toegevoegd, die aangaf dat vroomheid de Nijpekelder was aangeboren. Zo gaven beide dorpen zich publiekelijk bloot. Oude Pekela met de robuuste eenvoud van turfgraver en zeeman en Nieuwe Pekela met de ingetogenheid van de dankbare landman.

Wie echter mocht menen dat turfgraverij, scheepsbouw en zeevaart uitsluitend bij de geschiedenis van het noordelijk deel der Pekela's horen, heeft het lelijk mis. Ook de Nijpekelder van toen zwoegde in de veenput, timmerde aan zijn schepen en bevoer de wereldzeeën. Alleen bezong hij de roem der Pekels net een ietsje minder uitbundig dan zijn luidruchtiger buurman. Ook later, toen de Pekela's centrum van de storkartonindustrie werden, bonkte en stampte het in het noorden wat ooverdovender dan in het zuiden. Wie van verre de Pekela's naderde zou kunnen denken dat 'Nieuw' wat in de schaduw van 'Oud' opereerde. De machtige spits van de Sint Willibrordus werd er geflankeerd door zoveel fabriekspijpen dat 'Nieuw' wat uit het zicht raakte. Maar Oude Pekela mocht dan wat driftiger op stoom liggen dan Nieuwe Pekela, hier ploegde de boer onverdroten voort en was het in t daip niet minder druk dan verder stroomafwaarts.

Wie de identiteit van de Pekela's wil ondergaan moet op reis. Langs het Pekelderdaip. Per auto, op de fiets of met de benenwagen. De eerste indruk lijkt te bevestigen wat hij altijd al dacht. In Nieuwe Pekela beweegt men zich over een glad asfaltdek. Een glad verlopen reis door een beschaafde wereld. Maar eenmaal op de grens, maakt asfalt plaats voor bonkige klinkers. De Pekelder identiteit, neergeslagen in het Pekelder wegdek. Maar dat houdt alle mentale redelijkheid op. De moderne inrichting van de Pekelder ruimte zet de Pekela-proever al maar weer op het verkeerde been. In plaats van de bejubelde dynamiek hebben de uitstippelaars hun uiterste best gedaan om Oude Pekela onder te dompelen in de rimpelloze sfeer uit overgrootmoeders tijd. Pekela?

Geboren, opgegroeid, gewoond en gewerkt bij 't Benedenste Veloat denk ik aan bedrijvigheid en vertier; behalve het schutten van schepen was er de drukte van de winkelbuurt en een café; plaasterploats veur scheepsjoagers (peerd aan 't hek van de Menistenkerk). Tijdens de eerappelcampagne lagen de schepen voor de sluis, ieder wachtend op zijn beurt. Het was dan niet altijd pais en vree. Veur ons, jongens, was er altijd wat te beleven. Ook in de winter was er vertier: scheuveln en kaibakk'n met verkoop van drankjes door Schuitema vanaf zijn turfschip. Zo gaf het Pekelder diep bedrijvigheid en wintersport! De binnenvaart verdween en de winkelbuurten werden verplaatst. Gelukkig is het diep niet gedempt; het karakter van de Pekela's is behouden. Tevens is het een natuurlijk monument voor de levensader van de door mensenhand (gedachtig aan de woorden van Hendrik Wester: 'Naarstig werken baart gewin') ontwikkelde dorpen Oude- en Nieuwe Pekela. De laatste jaren zag ik door mijn kantoorraam de vakantieboten varen door het schone veenwater; een eigentijdse 'dieverdoatsie' op de duizenden jaar oude Pekela A.

Cornelis Roelof Wever
oud-notaris

Pekela toen en nu

Watertoren Oude Pekela hoger dan die in Stadskanaal

■ Met het blote oog zie je het niet. Maar de watertoren van Oude Pekela is ietsjes hoger dan die van Stadskanaal. Terwijl die van Stadskanaal eerder (1936) werd gebouwd. Twee jaar later verrees de kolos van 48 meter in Oude Pekela. Stadskanaal reikt 'slechts' tot een hoogte van 42 meter en 76 centimeter.

Betrekkelijk laat kreeg het platteland van Groningen een betere drinkwatervoorziening. In 1910 had de inspecteur van de volksgezondheid gewezen op de slechte toestand van het drinkwater. Alleen de stad Groningen, Haren en Winschoten hadden hun eigen centrale drinkwatervoorziening. Het platteland bleef achter. De Eerste Wereldoorlog gooide roet in het eten en de gevolgen daarvan waren in de jaren twintig nog merkbaar. Pas in 1927 begon de provincie met de aanleg van een provinciaal

▲ De kolos van Oude Pekela: de 48 meter hoge watertoren. De toren werd in 1938 gebouwd en kostte destijds 98.000 gulden.

waterleidingbedrijf, de NV Waterleidingmaatschappij voor de Provincie Groningen (WAPROG).

In Onnen vond de WAPROG een geschikte plek om schoon water te winnen. Zeven

watertorens zou de WAPROG bouwen om de druk in het wijdvertakte waterleidingnet constant te houden. Van die geplande zeven werden er maar twee gebouwd, eerst die van Stadskanaal en later die

van Oude Pekela.

Als architect trok de WAPROG ir. H.F. Mertens uit Bilthoven aan die al wat ervaring had met ontwerpen in die plaats en in Soest. Hij had zijn opleiding genoten aan de Technische Hogeschool in Delft en tekende voor landhuizen en zelfs het hoofdkantoor van Unilever in Rotterdam.

De watertoren van Pekela is achthoekig, die van Stadskanaal vierhoekig. De bouwkosten bedroegen een lieve duit van 98.000 gulden. Mertens bouwde de watertorens van rode Groninger baksteen. Beide watertorens zijn opvallende bakens in het landschap. Die in Stadskanaal ligt markant in de bocht van het Stadskanaal en aan de voorkant van de watertoren van Pekela groef Mertens een vijver om het drinkwater op te vangen voor het geval het reservoir van 1000 kubieke meter leeg of over zou lopen.

Pekelderdiep ooit stinkend riool, nu ziel van Pekela

0 11

■ Oude- en Nieuwe Pekela kenmerken zich zoals zoveel andere Veenkoloniale dorpen door hun karakteristieke kanalen met een kilometers lange lintbebouwing. In tal van die dorpen is het kanaal in de loop der tijden verdwenen en vervangen door klinkerbestrating of in het ongunstigste geval door brede en lelijke, en meestal verkeersgevaarlijke, asfaltwegen. In de Pekela's dreigde dit ooit ook te gebeuren. Gelukkig werd hiervan tijdig afgezien en stroomt het water nog altijd door de Pekela's en zorgt voor een levendig en pittoresk dorpsbeeld. Het dempen van het Pekelderdiep (officieel het Pekelder Hoofddiep), zo onlosmakelijk met de Pekela's verbonden, zou de doodsteek zijn geweest. De ziel zou zijn verdwenen en de dorpen zouden aan saaiheid ten onder zijn gegaan.

Door **Cor Vermeeren**

De oorsprong van het Pekelderdiep ligt 400 jaar terug. Toen was het een veenstroompje, de Pekel Aa, in het veengebied, waar de ontginning ter hand werd genomen. Het diende voor de afwatering en afvoer van turf en werd daartoe deels vergraven en gekanaliseerd. Later na de veenafgravingen werden de landbouwproducten en de grondstoffen voor de (stro)kartonfabrieken en aardappelmeelfabrieken per schip door het diep vervoerd. Langs het kanaal ontstond - al eerder - zelfs een bloeiende scheepsbouwindustrie voor de binnen- en internationale vaart. Het vuile water van de fabrieken werd er ook op geloosd, dit tot groot ongenoegen van de Pekelders, van wie een groot deel zijn brood in diezelfde fabrieken verdiende. Eind jaren zestig begon de bevolking (vooral in Oude Pekela) zich te roeren, omdat de inwoners de stank, de smerige schuimkraag, die soms brandde als je er een lucifer op gooide en de ratten meer dan beu was. Een

situatie die tot dan al ongeveer zo'n honderd jaar geduurd had. De bevolking eiste een schoon diep of anders, demping van de waterweg. Er werden acties op touw gezet - rond 1972 - om druk op de gemeentelijke en provinciale bestuurders, van het waterschap en de fabriekanten uit te oefenen, zodat die niet langer hun ogen of liever hun neus dicht zouden houden. Uiteindelijk resulteerde dat tot een noodplan, de aanleg van de zogeheten smeerpomp waarop de vervuilende fabrieken in Oost-Groningen hun afvalwater zouden lozen. Of het bezoek van destijds koningin Juliana in oktober 1969 aan Oude Pekela indirect van invloed op het besluit is geweest,

is niet bekend. Maar dit ligt wel in de rede. Het zou echter nog tot 1978 duren, voor het diep schoon zou zijn. Dit kwam door het gesteggel over wie nu de centen voor de noodafvalwaterleiding op tafel moest leggen.

In die tussenliggende periode werden er felle discussies gehouden over het wel of niet openhouden van het Pekelderdiep, dat toen nog stonk. Demping was logischerwijze eerder aan de orde dan handhaving. Immers, het diep werd nog maar weinig gebruikt, omdat het vervoer inmiddels steeds meer over de weg plaatsvond. Het laatste schip dat door het Pekelderdiep voer, was de 'klaibolle' die de klei van Oude-

schans naar steenfabriek Strating bracht. Daar kwam in maart 1973 een einde aan en daarmee werd het diep voor scheepvaartverkeer gesloten verklaard en sommige bruggen vervangen door dammen met duikers.

Middenstand

Het was vooral de Pekelder middenstand die veel voelde voor het dempen van het diep, omdat de stank, de aanblik van het vieze water en de ratten de kopers uit omliggende plaatsen weghield. De middenstand dreigde te verpauperen. De plaatselijke handelsvereniging had in voorzitter Fokke de Vries, directeur van het Pekelder postkantoor, een fel voor-

vechter die herhaaldelijk in de clinch lag met de gemeentebestuurders, zoals de burgemeester Van Burg en zijn opvolger Sake van der Ploeg, die andere plannen met het diep hadden. De Vries zag de beelden al van een brede asfaltweg naar voorbeeld van Veendam of Groningen. Er werden openbare hoorzittingen gehouden, waar ook de bevolking haar zegje kon doen.

Reconstructie

Uiteindelijk koos die toch voor openhouden, aan de hand van fraaie tekeningen voor de reconstructie, van het diep als die schoon zou zijn. Eind 1977 was het diep schoon en dit werd gevierd met het Schoonwaterfeest, dat tevens de start was van de reconstructieplannen. Meer dan dertig miljoen gulden is er door het Rijk in het kader van de Versnelde Uitvoering van de Herinrichting in het opknappen van de kades en wegen, bruggen en verwijderen van dammen en aanleg van voorzieningen voor de recreatievaart gestoken. De plannen hebben tot resultaat gehad dat het Pekelderdiep er tegenwoordig weer picobello bijligt en weer bevaren wordt. In dit geval door pleziervaarders.

Haast tegelijk met het opknappen van het diep werd ook in 1978 de dorpsvernieuwing in gang gezet. Ongeveer de helft van de huurwoningen, zeshonderd, werden gerenoveerd in de diverse wijken. Ook het grootonderhoud werd aangepakt evenals de particuliere woningverbetering. Al met al vergde dit een investering van 100 miljoen gulden, waarbij het Rijk ook weer diep in de buidel tastte. Dankzij al deze plannen is het woon- en leefklimaat in de Pekela's, en dan met name vooral in Oude Pekela, de afgelopen tientallen jaren sterk verbeterd. De middenstand die destijds dwars lag, heeft hiervan flink geprofiteerd, getuige de opgeknapt panden langs het diep en de bouw van het winkelcentrum De Helling dat inmiddels aan haar tweede uitbreiding toe is. Kortom in de Pekela's is het prima toeven!

Drents
Groningse
Dagbladen

Vrijdag
18 juni
1999

Schuimkraag

◀ De smerige schuimkraag op het Pekelder Hoofddiep. De 'kraag' vatte vlam als er een brandende lucifer op werd gegooid. De ratten verdwenen vervolgens als sneeuw voor de zon.

Pekela toen en nu

Grondlegger baptisten woonde in Nieuwe Pekela

■ Nee, hij was geen kartonbaron zoals Elso Free of een vervener zoals Feiko Clock. Van hem geen standbeeld in het groen. Naar hem geen straat genoemd. Pekela eert de grondlegger van het baptisme in Nederland niet. Hoewel daar toch alle redenen toe zou zijn. Want in Nieuwe Pekela ijverde Johannes Elias Feisser voor zijn nieuwe ideeën.

Feisser werd in 1805 geboren in Winsum en trouwde met baronesse Geertruida E.B. Orrock van Heeckeren die echter op 24-jarige leeftijd in 1836 overleed.

Feisser was toen predikant in Franeker nadat hij op de universiteit van Groningen letteren en theologie had gestudeerd. In 1827 werd hij door het provinciaal kerkbestuur te Leeuwarden toegelaten tot de predikdienst. Na een jaartje Leiden benoemde de hervormde kerk van Lekkum hem tot hun dominee. In 1831 verhuisde Feisser naar Winschoten om daarna naar Franeker te vertrekken. Wegens de ziekte en later de dood van zijn vrouw zag hij zich genoodzaakt bij zijn ouders in Veendam in te trekken. Hij was een gebroken

man want in Franeker waren inmiddels drie van zijn vier kinderen ook gestorven. Na Franeker vond hij emplooi in Gasselternijveen.

Zoals dat zo vaak gaat met mensen die door een diep dal gaan, zag Feisser op zijn 33ste ineens 'Het Licht'. Hij ontmoette Duitse baptisten en liet zich in het water van de veenvaart dopen met scheepskapitein Arend Speelman uit Nieuwe Pekela. Hiermee kwam hij in conflict met de officiële kerk. Hij weigerde doop en avondmaal nog langer te bedienen zolang de kerkgangers niet leefden naar de strikte wetten van Gods Woord. Feisser stelde zich rechtlijnig op en werd in 1843 uit het ambt gezet hoewel de kerk van Gasselternijveen bomvol zat en velen van heinde en ver toestroomden om zijn preken te mogen horen.

Feisser vestigde zich na zijn afzetting in Nieuwe Pekela waar hij zich vol overgave

stortte op zijn nieuwe leer, de baptisten gemeente, ook wel gemeente van

afgescheidene christenen genoemd. Hij verwierp de kinderdoop en aanvaardde alleen de openbaring Gods in de bijbel.

In Nieuwe Pekela kreeg hij de ruimte zijn ideeën verder uit te

werken. Hij schreef theologische werken, was ambtenaar van de burgerlijke stand en zelfs een tijdje wethouder tot hij op 2 juni 1865 aan een slopende ziekte overleed.

Feisser wordt algemeen erkend als de stichter van de baptisten gemeenten in Nederland. In Nieuwe Pekela floreert nog het door Feisser gestichte kerkje.

▲ De huidige kerk aan de J. Oldenburgerstraat. Inzetje: Johannes Elias Feisser, grondlegger van het baptisme.

Elf jaar heb ik er gewerkt. Pekel, dat betekent voor mij Olle Pekel. Mensen met het hart op de tong. Met trots op hun dorp. Terecht. Elk jaar werden miljoenen geïnvesteerd. Het dorp werd mooier. De grauwsliuier ging er af. Socialist of liberaal, communist of katholiek; bij alle politiek en geloofsverschillen was er één grote binding; ons dorp. We hadden de tijd mee. Maar wij, politici en ambtenaren, hebben de mogelijkheden volop benut. Tot op, soms over het randje. We maakten feest als er iets lukte. We beurdten elkaar op als het tegenzat. We gingen vissen in plaats van vergaderen, als de karakters dreigden te botsen. De brandweeravonden, de jaarmarkt, de volkskerstzang, het schoonwaterfeest, de promoties van Noordster en WSS, de successen van de judoclub, shag en beerenburg uit de winkel van Saker, patat van Denzo en ijs van Gerringa. Dat alles vergeet ik nooit weer. Weg is weg. Je moet je opvolgers niet voor de voeten lopen. Maar af en toe rijd ik stilletjes een rondje Pekel.
Bert Smidt
ex-burgemeester

„Doe dit, doe dat, doe zelf ook ‘ns wat’

■ Het levensmotto van Luppo Leeuwerik hangt pontificaal in de ruime hal van het trots bewoonde huis. Niemand kan erom heen, dit is de kern van het leven van een links bestuurder (eerst CPN, later GroenLinks) uit Oost-Groningen. Lange jaren wethouder van Oude-Pekela en statenlid van Groningen. Of het nu de politieke idealen betreft of het huiselijke ideaal van de vrijwel zelfgebouwde woning, de benadering is steeds: handen uit de mouwen en aanpakken. Ook voor de gewone mens met weinig opleiding is veel te bereiken, zo leert Leeuwerik. Zo dadelijk beklimt de inmiddels 75-jarige huisschilder de ladder om het front van het pand aan de Raadhuislaan in Oude Pekela te verfraaien, nu gaat het in de woonkamer eerst over associaties bij 400 jaar Pekela en over de toekomst die voor ons ligt.

Door Jan Bonjer

Een uiterlijk rustige man, zilvergrijs haar, vitaal. Een afwisseling van ernstige blikken, van ietwat zware uitspraken met uitbundige lach. Het gaat over associaties met de Pekela's, in de gemeenschap zelf en in de rest van Nederland. De stoelen waarin we zitten, zijn uitgevoerd in stevig leer, in de glazen bruist fris. Eerst de associaties van de geboren Pekelder zelf. Kan hij zich beperken tot drie associaties? Nee, dat lukt niet.

Leeuwerik vertaalt associaties in karakteristieken en spreekt op dicteesnelheid: „Wij vormen een gemeenschap, wij zijn de nazaten van de pioniers die zich hier 400 jaar geleden vestigden.” Wat volgt, is de reeks van vervening naar scheepsbouw naar „heldendom op de wereldzeeën”, naar industrialisatie, naar strokartonfabrieken.

Bij dat laatste begrip trekt er bewolking over het gezicht van Leeuwerik. „In de jaren vijftig waren we samen met Haarlem de meest geïndustrialiseerde

Pro & Contra in de politiek

■ Luppo over zes politici:

- KOK:** „niet links”
- CLINTON:** „beter dan Dole”
- JELTSIN:** „een gek aan het roer van een gigantisch groot land”
- ROSENMÖLLER:** „prima kerel, hopelijk houden we hem”
- WIEGEL:** „een gek, ik moet hem niet”
- ALDERS:** „komt redelijk goed bij mij over, ik mag 'm wel”.

gemeente van Nederland, dat bleek toen uit een onderzoek. We hadden zeven strokartonfabrieken. De plaatselijke economie rustte daar vrijwel volledig op. We ontwikkelden ons eenzijdig. De terugslag kon niet uitblijven. Stro werd vervangen door oud papier, het aantal fabrieken nam sterk af. Nu werken er misschien nog 500 mensen in de karton. „Nee, nu volgt geen stereotipe jammerklacht over de achterstelling van Oost-Groningen. Met een vrije

Autobiografie op komst

■ Luppo Leeuwerik moest eerst niets hebben van de suggestie die velen bij zijn terugtreden uit de actieve politiek deden: schrijf een boek! Maar de tijd bracht andere gedachten. Leeuwerik beschijft in een lijvig manuscript zijn lange loopbaan in de politiek. Voor een deel ook om verantwoording af te leggen over zijn keuze voor de CPN, zo erkent hij. Voor een ander deel om de vele dingen die hij meemaakte, te verwerken.

Zo komt de dood van zijn halfbroer Georg Steinfelder in het concentratiekamp Dora, onderdeel van Buchenwald, uitvoerig aan bod. „Ik herinner me nog als de dag van gisteren de droeve tijding die ik thuis moest brengen. De soep stond op tafel, mijn ouders keken me vragend aan.”

Leeuwerik is op zoek naar een uitgever. Hij hoopt dat zijn autobiografie dit najaar kan verschijnen. Over de titel hult hij zich in een geheimzinnig stilzwijgen.

geest en een oog voor „de voortdurende staat van verandering” vestigt Leeuwerik de aandacht op de sterkten van het volk van Pekela en de kansen die dit gebied heeft.

Zwarte situatie

Een „noest volkje”, zo kenschetst Leeuwerik zijn plaatsgenoten. „Pekelders worden gedreven door de toekomst, wij zitten niet bij de pakken neer. Hier moet gewerkt worden.” Hoe anders zijn de associaties van een willekeurige in-

woner van het eerder genoemde Haarlem. Want hoe kijkt de rest van Nederland aan tegen de Pekela's? Leeuwerik beschrijft het imago van zijn geliefde plaats. „We hebben hier te maken gehad met een aantal bepaald niet plezierige zaken. Ik noem de nooit opgehelderde kwestie van de kinderporno. De wereldpers heeft ons in een zwarte situatie gedompeld. Dan de terecht kartonacties, met Fré Meis. We werden in de landelijke pers afgeschilderd als een stelletje on-

besuilde communisten. En vervolgens ons onbegrepen landschap. Ik logeerde laatst in Castricum, die mensen hebben de Volkskrant. Lees ik een artikel over Fontana in Nieuweschans. Daar gaan we weer: een grauw gebied, waar het altijd druilerig is. Het is maar goed dat u vandaag bent gekomen, kijk naar buiten!. Nou? Een en al zon.”

Leefbaarheid

Brede grijs en het hoofdstuk over het imago van Pekela wordt dichtgeslagen. Dan toch maar geïnformeerd naar de aangekondigde kansen voor de Pekela's. Leeuwerik schildert „een barstensvolle Randstad” waar niet alleen de ruimte maar ook de leefbaarheid schaarse goederen zijn. „We kunnen hier een economische ontwikkeling op gang brengen waarbij we verhinderen dat we aan dezelfde fouten ten prooi vallen. Het is mogelijk industrie op verantwoorde wijze te combineren met natuur, met groen.”

In welke richting moeten we denken? „Aan de toeristenindustrie, aan de moderne technologie, de computertechnologie. Hier hebben we de ideale omstandigheden voor een combinatie van werk met leuk leven.” Of rijk en provincie die ontwikkeling stimuleren? „Tot nu toe krijgen wij niet die handreiking, maar die gaat onherroepelijk komen. Dat is mijn rotsvaste overtuiging.” De rijke historie, de ruimte en de gedrevenheid van de Pekelders zijn volgens Leeuwerik de wapenen in de strijd voor meer werk.

Wat zijn favoriete plek in Pekela is? Geen enkele twijfel. Hier, wijst Leeuwerik. „In deze kamer, waar ik het zoet smaak van jarenlange inspanningen. Dit heb ik met hulp van anderen tot stand gebracht. Nog andere favoriete plekken? Ja, de tuin met de niet te veronachtzamen vijver. We kijken over het water. Geen wereldzee, maar toch. Pekela is werelds, Luppo Leeuwerik weet dat als geen ander.

Pekela toen en nu

Hendrik Wester leerde Pekela Nederlands spreken

■ „Onze gewestelijke volkstaal krioelt van barbaarsche woorden, die geen beschaafd Hollander kan verstaan. Maar sedert verscheidene jaren begint men die vooral in fatsoenlijke gezelschappen hoe langer hoe meer te verbannen. Er begint dus meer en meer een kiescher smaak te heerschen. Het een en ander heeft een merkbaar invloed op de zeden en gewoonten. Op onze bruiloften begint men meer de wilde sprongen, vergezeld van woest geschreeuw te verwisselen met regelmatige en bevallige dansen naar de streeleende toonen van een welluidend speeltuig.”

Deze welluidende woorden sprak Hendrik Wester in 1809 ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van 't Nutsdepartement in Pekela. Hendrik Wester had een hekel aan dialect en wilde de Pekelder jeugd in het begin van de negentiende eeuw beschaafd Nederlands bijbrengen.

In 1780 publiceerde de in Garmerwolde geboren Wester al zijn eerste schoolboekje. Meer dan vijftig boekjes schreef hij over lezen, taal,

aardrijkskunde en geschiedenis. Van sommige verschenen zelfs meer dan veertig drukken.

Met zijn werk trok hij alom de aandacht en in 1784 werd hij aangesteld als hoofdonderwijzer in Oude Pekela. Door zijn huwelijk met Annechien Doedens was hij ook in de Veenkolonie komen wonen. In Oude Pekela begon hij met 160 leerlingen. Dat aantal groeide uit tot 200 terwijl er nog eens 80 onderwijs kregen aan de avondschool. De meester in die tijd had een zware dagtaak en gaf drie keer daags les; van negen tot kwart over elf, van

een tot half vier en van vijf tot zeven uur. De onderwijsvernieuwer speelde ook buiten de school een belangrijke rol. Hij was lid van de raad en van de kerkenraad van de hervormde gemeente. In 1805 richtte hij het Nutsdepartement op en was een vraagbaak voor velen. In Pekela herinnert een grafteken in de tuin van het Kapiteinshuis aan de onderwijs pionier. De gemeente Ten Boer eerde Wester met een monument. Het beeldt hem uit als onderwijzer en heeft een plek gevonden bij de vroegere dorpschool waar hij eens zijn loopbaan begon.

Denkend aan Pekela, zie ik grote stofwolken over uitgestrekte landerijen gaan. Zo paraphraseerde ik een bekend gedicht toen ik enige tijd geleden met mijn vrouw via Stadskanaal over de N366 Pekela binnenreed, nadat we van een korte vakantie hadden genoten. Het stooft zoals het alleen in de Veenkoloniën kan stuiven.

Maar wat begin ik toch negatief met dit stukje, waarvan ik dacht dat het louter positieve uitstraling zou moeten hebben. En inderdaad, het is juist dat weidse landschap dat me zo aan Pekela bindt. Het is dat boerenland met kaarsrechte lijnen en bijna oneindige vergezichten. Het wekt al mijn ergernis als men er al te veel bos aanplant, laat staan dat men het zou opofferen aan grootscheepse militaire activiteiten. Misschien is het wel de liefde voor dit open landschap dat ons er steeds van weerhoudt de fiets achter op de auto te zetten om in meer bosrijke streken met vooral minder tegenwind onze vrijwel dagelijkse trimoefeningen voort te zetten. Uitzicht in

Pekel en zijn onmiddellijke omgeving is 'ja zo mooi'.

En dan dat water, het water van het Pekelderdiep. Nog elke dag ben ik de politiek dankbaar die het mogelijk maakte dat het diep in een hernieuwde vorm kon blijven bestaan.

Eerlijkheidshalve moet ik er aan toevoegen dat het niet in de eerste plaats de meerderheid van de plaatselijke politici is geweest die het behoud van de oude levensader van Pekela mogelijk heeft gemaakt.

Te veel hoorde men in de jaren zestig en zeventig 'Gooi de boudel mor dicht, geef de ruimte aan de auto's'. Gelukkig heeft een combinatie van veranderde inzichten over ons leefmilieu en een andere productiewijze van karton een volledige reconstructie van dat schitterende element in onze drie dorpen mogelijk gemaakt.

Tenslotte, waaraan denkt de Pekelder als hij aan Pekela denkt? Natuurlijk ook aan de Pekelders, en daar is 'ja niks mis mit, mit dij Roegbainers'.

Aalje Tiktak, publicist

Drents-Groningse Dagbladen

Vrijdag 18 juni 1999

Werelds

◀ 'Mister Pekela', Luppo Leeuwerik, op zijn favoriete stekkie in de tuin bij de vijver. Geen grauwheid, maar zon. Een en al zon.

◀ De voormalige Hendrik Westerschool (links) in Oude Pekela. De school werd genoemd naar de oud-onderwijzer Hendrik Wester die Pekela Nederlands leerde spreken. In het gebouw zijn nu appartementen ondergebracht.

Bijnamen en rare verhalen geven Pekela kleur

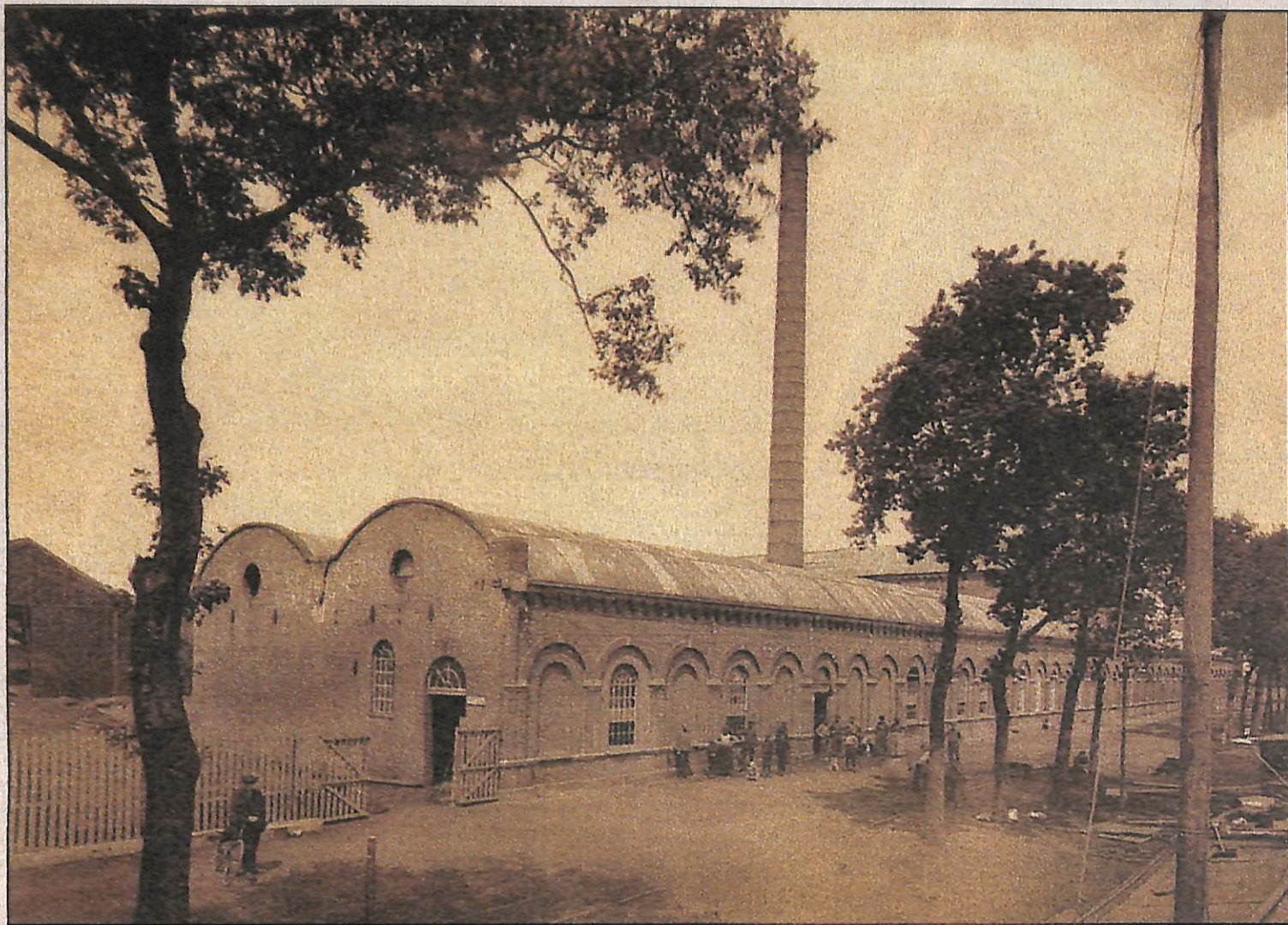
0 15

■ Harm Proeke, Triene Minuut, Hendrik Muggenhapper of Oetjeboe lijken voor veel mensen op het eerste gezicht een rijtje nietszeggende namen uit een ver verleden. Een rijtje namen van mensen die bekend stond als roeg en rauw en mensen waar je aan kon ruiken waar ze vandaan kwamen. Immers, de kenmerkende oede van het Pekelderdiep zorgde er niet zelden voor dat de neus werd opgehaald bij de binnenkomst van weer zo'n 'roegbainder' uit het oosten van de provincie. Toch zijn het namen die onlosmakelijk zijn verbonden met de lange historie van de beide Pekela's.

Door Peter Slump

Natuurlijk kent iedere plaats z'n types en uitdrukkingen, maar vrijwel nergens zijn namen zo verbasterd als in de kernen van de strokarton, de turfstokers en de landarbeiders. Namen die van generatie op generatie overgaan en namen die toevallig ontstaan na een uitspraak of voorval. Zo werd ene Harm die op een feest luideke om een roomsoes vroeg, tot in lengte van jaren Harm Roomhoorn genoemd en het feit dat iemand onder het fietsen de kaken heen en weer bewoog, was voor de Pekelders reden om 's mans naam in Hendrik Muggenhapper te veranderen. Jetske die op haar fiets werd nageroepen, Ietje Boekou, Pieter Moatje, Reute, Fieke Norre, de scheepsjager Lorrie die door z'n paard van de kroeg naar huis werd gebracht, Gier mie dood; ieder naam heeft z'n eigen verhaal en ieder verhaal heeft z'n eigen naam.

Allemaal gebeurtenissen die een beeld geven van vierhonderd jaar Pekela. Een beeld van de roege fabrieksarbeiders uit Oude Pekela en een beeld van de 'meer beschaafden' in Nieuwe Pekela. Het karakteriseert ook een beetje de aard van de bevolking; hard, eerlijk en af en toe een beetje zonderling. En het zal niemand verba-

zen dat deze zonderlingen in de rijke historie een belangrijke rol hebben gespeeld.

Zo zijn er talloze verhalen die in meer of mindere mate een beeld geven van de inwoners van dit fraaie dorp. Neem nu het verhaal van de heer Harm Nauta, de plaatselijke schoorsteenveger, die door de bevolking Harm Proeke werd genoemd. De man had de vreemde gewoonte om bovenop de schoorsteen van de fabrieken op z'n handen te gaan staan om vervolgens door het rookkanaal het woord 'koe-koe' naar beneden te brullen.

Of neem het verhaal van de eigenaar van de Pekelder drogisterij Bimex. De man, een echte

grappenmaker, had de gewoonte om zijn klanten af en toe een borreltje voor te schotelen met daarin een zeer goed werkend laxemiddel. Het feit dat een aantal inwoners na inname zich op Pekelderdiepswal bevonden in gehurkte houding en met de broek op de enkels, zorgde vanzelfsprekend voor extra vertier in het hele dorp.

Voorliefde

Het feit dat sommige gebeurtenissen nog steeds de ronde doen, zegt veel over de voorliefde voor de geschiedenis. Zo is bij veel Pekelders ook nog steeds het verhaal bekend over de jongen die in de begrafenis-

koets kroop. De belhamel dacht onder de rouwkleden van de rijdende koets een mooie schuilplaats te hebben gevonden, maar al gauw verveelde het langzame tempo en het getik van de stromende regen. Nieuwsgierig naar de weersgesteldheid kroop hij naar voren en met de woorden „hou liekt, ist al dreug.” tikte hij de koetsier op de schouder. De leidsman in kwestie slaakte een enorme kreet van schrik en het scheelde niet veel of de lijkwagen raakte met kist en al van de weg. Het voorval was uiteraard reden voor rijksveldwachter Derksen om met z'n glimmende kostuum de zaak tot op de bodem uit te zoeken.

Het zijn allemaal prachtige verhalen die een beeld geven van vier eeuwen Pekela. Vier eeuwen waarin de plaats met het grootste rool van Europa veranderde in een welvarende gemeente. Een plaats waarin goede en slechte tijden elkaar hebben afgewisseld, maar waarin de bewoners een de historie hebben gemaakt en gebroken. Het zullen dan ook naar alle waarschijnlijkheid dezelfde bewoners zijn die met al hun verhalen, bijnamen en gebeurtenissen de volgende vierhonderd jaar kleur zullen geven. En het zal niemand verbazen dat dit ongetwijfeld een zeer bijzondere kleur zal zijn. Net als de Pekelders.

Drents
Groningse
Dagbladen

Vrijdag
18 juni
1999

Oetjeboe

◀ De Pekelder schoorsteenveger Harm Nauta alias 'Harm Proeke' haalde vaak acrobatische toeren uit bovenop schoorsteenpijpen.

▼ Een historisch moment; de 96-jarige Geertje Heidekamp opent de verharde weg in Bronsveen.

Pekela toen en nu

Boven Pekela: vrije vogels. Bronsveen: ooit modderpoel

■ De Kop van Noord heet Bronsveen, de Kop van Zuid Boven Pekela. De gemeente Pekela kent zijn uitersten. Bronsveen, ooit een modderpoel waar de bakker met zijn kar in de blubber vaak vastzat, is als laatste stuk van Pekela ontgonnen. Tot ver in de huidige eeuw zijn er stukken woeste grond aangetroffen. Het gebruik van plaggen om er hutten van te bouwen was in Bronsveen niet ongebruikelijk.

Dat veen was in eigendom van boer/vervener Brons en zo is Bronsveen aan zijn naam gekomen. De Bronsveenlaan was niet altijd even goed begaanbaar. Schoolgaande kinderen vertoefden vaak het eerste uur bij de kachel om hun natte, koude voeten op temperatuur te brengen en wie op visite ging nam twee paar schoeisel mee: één voor de barre tocht door Bronsveen, het andere voor de rest van de reis. In de beginjaren zestig mocht de 96-jarige Geertje Heidekamp het lint doorknippen en daarmee de verharde weg openen.

Boven Pekela heet sinds 1983 Boven Pekela toen een heus naambord op de grens met Nieuwe Pekela werd geplaatst. Op oude kaarten stond de plek aangeduid als Noorderkolonie en Zuiderkolonie met in de

buurt de Wildeplaats. Ook in Boven Pekela tierde armoede en honger en de anarchisten probeerden dat lot te verzachten met hun zang- en toneelgroep Libereco, wat in het Esperanto 'vrijheid' betekent. Landelijke sprekers

bezochten Boven Pekela en drie of vier veldwachters hielden op spreekbeurten een oogje in het zeil, mocht de revolutie aan het Pekelderdiep uitbreken. Zover kwam het niet want de 'vrijen' propageerden geen geweld, maar

dienstweigering. Een van hen, Klaas Drent, droeg zijn gebroken gewertje met trots, maar werd door de Duitsers opgepakt en stierf in Neuengamme voor zijn principes. Een Boven Pekelder is en blijft recht door zee.

Denkend aan Pekela...

- zie ik het Pekelder Hoofddiep, eeuwenlange levensader van deze Veenkolonie, versierd met vele verlaten, bruggen en baden, maar vooral rechtlijnig, alsof hij model wil staan voor eerlijke, directe openheid van mensen;

- zie ik de specifieke contouren van lintbebouwing, geaccentueerd door verticale elementen, zoals de toren van de monumentale R.K.-kerk, de watertoren en fabriekspijpen;

- hoor ik nog de protesten tegen een onafwendbare gemeentelijke herindeling;

- hoor ik de werkgeluiden van veelsoortige bedrijvigheid, met helaas steeds minder kartonfabrieken;

- flitsen - snelwisselend - financiële problemen, moderne schoolaccommodaties, prima mensen, een moeilijk zwembad, een bedrijvenpark, prima mensen, door mijn geest;

- voel ik warmte voor een prima plek met prima mensen.

Chris Arlman,
ex-burgemeester Pekela

Druk, druk, druk, druk

■ Een feest voor alle leeftijdscategorieën. Voor het Comité Pekela 400 was één ding direct duidelijk: het feestprogramma moest zo gevarieerd mogelijk en voor iedereen toegankelijk. Op een enkele uitzondering na, zijn alle activiteiten gratis te bezoeken. Een feest bestemd voor jong en oud met een breed scala aan activiteiten, gebaseerd op historie, toekomst, amusement en cultuur. Ruim een half jaar nam de voorbereiding in beslag.

Een enorme klus, zegt Gerard Brunink. Hij zit namens de gemeente Pekela in het comité. Ondanks het vele vergaderen, de inspanning en nagelbijten is Brunink nu al overtuigd van een groot succes en geslaagd feest. „Het wordt een festijn waaraan we met plezier terug zullen denken. Een aantal evenementen ligt al achter ons. De mensen waren enthousiast.”

Het begon allemaal met het verzamelen van ideeën. Toen het raamwerk op papier stond, was duidelijk wat het feest zou kosten. Uiteindelijk was er een budget van 150.000 gulden. De gemeente Pekela stortte 50.000 gulden in de 'feestkas'. Sponsors en diverse fondsen stonden garant voor het resterende gedeelte.

Ongeveer honderd mensen hebben zich de achterliggende maanden bezig gehouden met de voorbereiding. Hoewel het

▲ Afgevaardigden uit diverse geledingen van de Pekelder samenleving vormen het Comité Pekela 400.

feest over het gehele jaar is uitgesmeerd ligt de 'piek' toch op 21 juni. „Dat is eigenlijk de verjaardag van Pekela”, zegt Brunink. Op het verjaardagsfeestje staat onder meer het symposium 'Durf en Dynamiek' gepland. Een symposium dat eigenlijk over vierhonderd jaar Groninger Veenkoloniën gaat, maar waarin Pekela toch een beetje centraal staat.

Besloten

Als sprekers zijn L.J. Brinkhorst (minister), drs. J. Wallage (burg. Groningen), J.G.M. Al-

ders (CdK Groningen) en prof. Dr. P. Kooij (bijz. hoogleraar Agrarische Geschiedenis) uitgenodigd. Na de bijeenkomst in de NH-kerk is er een herdenkingsbijeenkomst. Het symposium heeft overigens een besloten karakter. Meer dan driehonderd gasten zullen tijdens het symposium aanwezig zijn.

De Pekelder bevolking is voor de afsluitende party uitgenodigd. Een feestje in de openlucht nabij het Proathuus met als inzet een rechtzaak waarbij recht wordt gesproken over de exploitatie van de Pekelvenen.

Festiviteiten Pekela 400

21-25 juni: Pekelweek in de ouderencentra Molenhof en Clockstede

21 juni: Symposium 'Durf en Dynamiek'
21.00 uur: spectaculair schouwspel over de verving in Pekela in de open lucht nabij het Proathuus.
22.00 uur: Optreden van de band Kangoeroe Plof.

23 juni: 21.30 uur: Concert 'De Kast'.

25 juni: 15.00-01.00 zomerfestival Raadhuisplein.

26 juni: 9.30 uur tot 15.00 uur: BronBopLintspektakel: mini-zeskamp, estafette, waterspektakel.
9.30 uur tot 16.00 uur: Trekkertrekwedstrijden Ommelanderweg.
20.00 uur: Pekelderaiconcert bij viaduct Pekelder Hoofddiep Nieuwe Pekela.

6 juli: Schoolsportolympiade Oude Pekela.

6-11 september: Jaarmarktweek Oude Pekela.

11 september: Jaarmarkt Oude Pekela, vanaf 21.00 uur groots vuurwerk plan Zuid.

6-10 september: Historische tochtjes leerlingen basisonderwijs.

18 september: Fietspuzzeltocht met historische opdrachten.

20-25 september: Pekelweek, Nieuwe Pekela.

20 september: Fakkeloftocht/vuurwerk Nieuwe Pekela.

22 september: Circusvoorstelling voor leerlingen basisonderwijs.

25 september: Feestavond ontmoetingscentrum De Kiepe.

24-26 september: Scheepvaart- en landbouwweekend.

▲ Hans Alders.

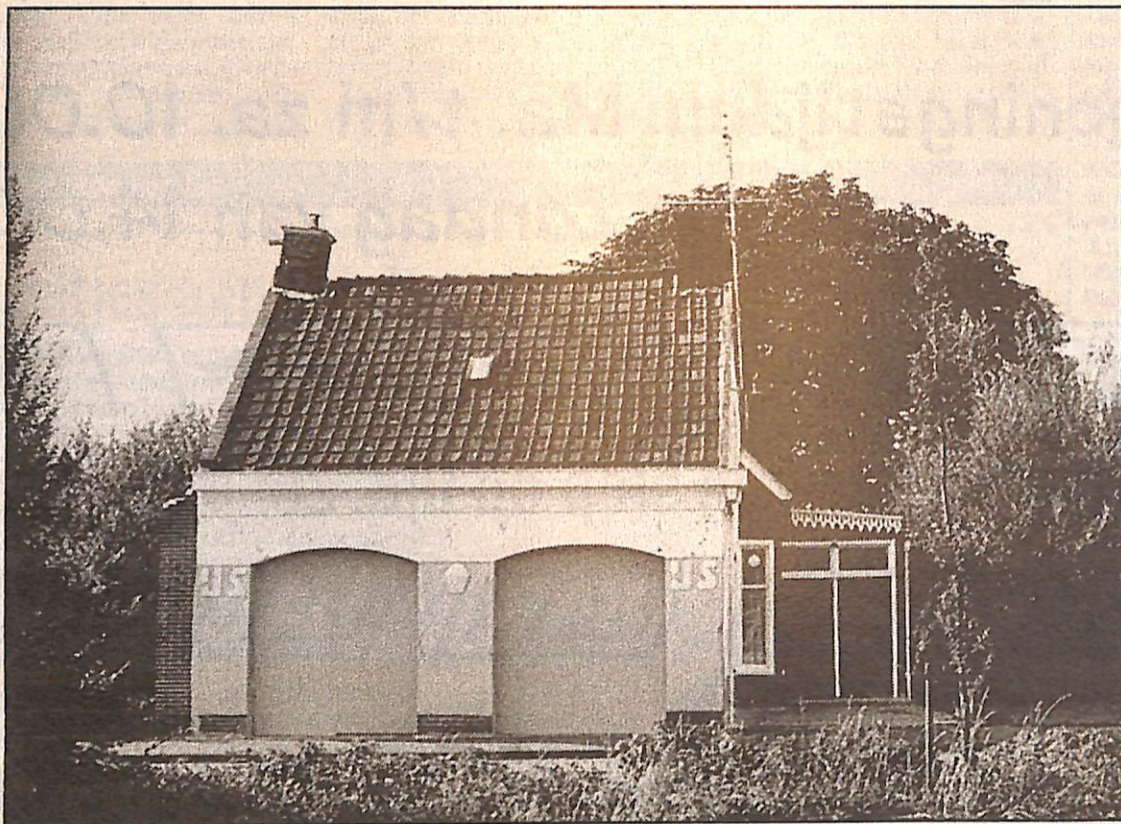
▲ Jacques Wallage.

▲ Laurens Jan Brinkhorst.

Pekela toen en nu

Gerringa verkoopt citroen-ijs volgens koninklijk recept

▲ Het voormalige ijspaleis van Gerringa aan de Feiko Clockstraat 150. Het pand werd in 1880 gebouwd en afgebroken in 1988.

■ 'Mit chocola of ranja?'. Liefhebbers van een soft-ijsje kregen dit stevast na de bestelling te horen in ijsalon Gerringa. De tijden zijn veranderd. Dus ook bij de ongekroonde ijskoning van Pekela. Nu vraagt ijspecialist en bereider Henk Gerringa 'moat'n er ook vruchtjes bie?' Een ding is echter gebleven: de klandizie. Ijsalon annex cafetaria Gerringa was in het verleden meer dan een horecazaak. Het was de ontmoetingsplaats voor de jeugd uit Oude Pekela. In de huiskamer zaten de jongens en meisjes rond de televisie. Kijkend naar de zwart-wit beelden van Swiebertje en

Sport in Beeld. Het begon allemaal in Nieuwe Pekela, waar opa Hendrik in 1920 een ijsalon opende. Het liep van een leien dakje. De verkoop steeg naar ongekende hoogte. Illustratief voor de ijsverkoop was het wagenpark, dat op een gegeven moment uit 28 ijskarretjes bestond. Er werd tot in Drenthe ijs verkocht. Hendrik's zoon Imco Berend trad in de voetsporen van de Pekelder ijskoning. Hij begon direct na de Tweede Wereldoorlog een Ijsalon in Oude Pekela. Ook hij werd op zijn beurt opgevolgd door z'n zoon: Henk Gerringa. Henk zegt het vak van z'n opa en

vader te hebben geleerd. Momenteel hanteert hij de bereidingswijze van z'n opa. Maar hij beschikt ook over een koninklijk recept. Gekregen van een docent uit Apeldoorn. „Het citroen-ijs is van koninklijke klasse”, zegt Henk.

Trots is hij ook op de bereidingswijze van zijn twintig soorten ijs. „Zonder toevoeging van zout, zonder smaakstoffen en kleurstoffen. De klant krijgt bij ons puur natuur ijs.” Hij zegt nog een wens te hebben: met een wagen door de regio rijden. 'Venten, zoals m'n opa dat ook deed. Want ijs maken en verkopen is m'n hobby.'

Hemelsbreed is de afstand tussen de gemeenten

Loppersum en Pekela niet meer dan 55 kilometer. Ik weet dat, want ik rijd die afstand (nog) dagelijks. Beide gemeenten hebben veel gemeen. Ook dat weet ik, want ik ben in het noorden van de provincie geboren, opgegroeid en heb er lang gewerkt. Loppersum en Pekela behoren tot het Groninger grondgebied, zijn plattelandsgemeenten, verschillen niet zoveel qua inwonertal en hebben het Gronings als voertaal. Daarmee houden de overeenkomsten ook wel zo'n beetje op.

Wonend en werkend op het hogeland hou je met betrekking tot de nieuwsgaring toch vooral in de gaten wat er in de eigen streek gebeurt en gaande is. Dat zal elders niet anders zijn. Natuurlijk volg je ook de grote gebeurtenissen. In eigen land én wereldwijd. Ik moet eerlijk bekennen dat ik niet zoveel meekreeg uit het gebied waarvan ik op school leerde dat het 'de Veenkoloniën' wordt genoemd. Ik vond dat ook minder interessant. Dat veranderde toen mijn ambitie om burgemeester te worden meer en meer gestalte kreeg en de streek mogelijk tot mijn werkgebied kon gaan behoren. Pekela kwam vrij en dat betekende zowel een kans om voor het eerst het burgemeestersambt te bekleden en het zeer geïnteresseerd raken in die gemeente en het omliggende gebied. Samen met mijn vrouw maakte ik stiekem kennis met Pekela. In een weekend reden we door de gemeente. Het was

onze eerste kennismaking. Een mooie gemeente met prachtige woonwijken, veel voorzieningen en vriendelijke mensen. De procedure, voorafgaand aan een benoeming tot burgemeester is er vooral een van zorgvuldigheid en daarin passen zwijzaamheid en geduldig afwachten. Best spannend en op bepaalde momenten ook niet gemakkelijk. Naarmate de kansen stijgen wil je er ook wel eens over praten en dat kan en mag eigenlijk niet. Toen wij in zomaar een gesprekje met vrienden en kennissen de naam Pekela en de Pekelders lieten vallen hoorden wij ook voor het eerst van de term 'roegbainers'. Wij vreesden het ergste. Onze eerste indrukken waren toch positief? Roegbainers. Het klinkt alsof ze je met huid en haar zullen verslinden. Dat doen ze niet in Loppersum. En in Pekela ook niet, zo is inmiddels onze ervaring. Maar duidelijk anders is het wel. Pekelders gaan korter door de bocht en de afstand tussen denken en doen is vrij gering. In Pekela is het ook allemaal wat hectischer. Er gebeurt ontzettend veel en er zijn heel veel mensen druk mee. 'Een dynamische gemeente met een actieve bevolking' las ik ergens. Dat klopt wel. Althans voor zover ik mij daar na een klein half jaar een oordeel over kan aanmeten. Mijn eerste ambtsperiode, vanaf 1 januari jl. tot nu, leek op een enkele uitzondering na, een aaneenschakeling van feestelijke gebeurtenissen. Een bruisende gemeente, dat Pekela.

Meindert Schollema, burgemeester Pekela

Drents
Groningse
Dagbladen

Vrijdag
18 juni
1999

Feest

Aan deze bijlage
werkten mee:

Redactie:
René Beishuizen
Tammo Beishuizen
Jan Bonjer
Jan van Kooten
Jenny Kreuk
Hennie Lemein
Marcel Looden
Ariën Prins
Jan Schlimbach
Peter Stump
Cees Stolk
Erik van der Veen
Harm van der Veen
Cor Vermeeren

Eindredactie:
Tammo Beishuizen

Fotografie:
Hans Banus
Anne Marie Kamp
Archief Groninger
Dagblad
Collectie Veenko-
loniaal Museum
Foto Kral
Geert Hollemans
Archief gemeente
Pekela

Vormgeving:
Kitty Thijsbeaard

**Technische on-
dersteuning:** Jan
Ottens

Met dank aan:
Gerard Brunink,
Anneke Horlings en
Evert Edens ge-
meente Pekela.

PEKELA

een prima plek!

Comfortabel wonen aan het water in plan Zuid.

Winkelcentrum De Helling wacht op nieuw een forse uitbreiding.

Toenemende bedrijvigheid op "Holland Marsh".

Pekela

Veilig wonen, dichtbij de voorzieningen.

Eén van de recreatieve voorzieningen.

Bruisend van activiteiten.

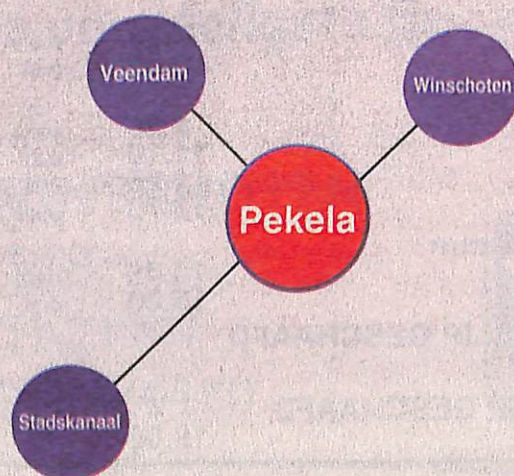
Pekela

Gemeente met veel voorzieningen:

- overdekt winkelcentrum
- multifunctioneel sportcentrum
- sportaccommodaties
- openluchtrecreatie
- rijk en gevarieerd verenigingsleven
- traditionele evenementen
- schitterende nieuwe woonwijken aan bos en water
- goed ontsloten bedrijven-terreinen

Kom, kijk en informeer naar de mogelijkheden.

Pekela, een prima plek!

Pekela

Gemeente Pekela
Raadhuislaan 8
9665 JD Oude Pekela
tel.: 0597 - 61 75 55
fax: 0597 - 61 86 56